

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Економіка підприємства»

**на тему: «ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ
ЗЕРНОВИХ ТА ЗЕРНОБОБОВИХ»(НА ПРИКЛАДІ ТОВ АГРОФІРМА
«ОРЛІВСЬКА» ЯМПІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Студентки 3 курсу

групи 1501-1 ст. Демченко О.О.

Керівник: к.е.н., доцент Строченко Н.І.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

(підпис) _____ (прізвище та ініціали)

(підпис) _____ (прізвище та ініціали)

(підпис) _____ (прізвище та ініціали)

м. Суми – 2015 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. Теоретичні основи економічної ефективності сільськогосподарського виробництва.....	6
1.1 . Поняття та сутність економічної ефективності виробництва.....	6
1.2. Система показників економічної ефективності сільськогосподарського виробництва.....	11
1.3. Фактори підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва.....	15
2. Умови та результати виробництва продукції рослинництва в ТОВ АФ «Орлівська».....	22
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	22
2.2. Характеристика посівної площі, технологічних вимог до вирощування, рівня врожайності сільськогосподарських культур і якості сировини.....	28
2.3. Аналіз показників продуктивності праці і собівартості виробництва продукції рослинництва.....	33
2.4. Основні показники економічної ефективності функціонування галузі рослинництва.....	39
3. Шляхи підвищення економічної ефективності виробництва зернових та зернобобових в ТОВ АФ «Орлівська».....	44
3.1. Підвищення врожайності за рахунок удосконалення технології виробництва продукції рослинництва.....	44
3.2. Удосконалення структури посівних площ як фактор підвищення ефективності галузі.....	49
Висновки та пропозиції.....	55
Список використаної літератури.....	58
Додатки	62

ВСТУП

Ринкові відносини та глобалізаційні процеси значно впливають на динаміку вітчизняної економіки, але найсуттєвішого впливу зазнає сільське господарство та його основні галузі – рослинництво і тваринництво. Без перебільшення можна сказати, що основним стрижнем, на якому формується сільське виробництво та його інфраструктура, є зернове господарство. Саме зерно і його продукти – це основні компоненти харчування, виробництва тваринницької продукції, яка споживається людиною, а також виробництва промислової продукції, лікарських препаратів і багато інших виробів в економічному комплексі країни. Якщо не будуть розв'язані основні теоретико-методологічні проблеми, то зернове господарство може зазнати великих втрат, а це потягне за собою руйнацію рослинництва і сільського господарства в цілому. Воно стане залежним від зовнішнього впливу, а країна перейде на використання харчових продуктів іноземного походження. Про це свідчить теорія і практика світового виробництва зерна. Його динаміка тісно пов'язана з потребою, яка постійно зростає через непинне збільшення населення. У нашій вітчизняній практиці щодо майбутнього вітчизняного зернового господарства слід дотримуватися тієї константи, що навіть при зменшенні населення в країні, потреба в зерні зростатиме і Україна буде змушена нарощувати його виробництво. Це зумовлено тим, що СОТ вимагали збільшення виробництва зерна у країнах, які входять у цю організацію, для задоволення потреб у зерні населення інших країн. Саме в цьому і проявляється глобалізаційний процес, тобто українське зерно споживатиметься іншими народами, хоча чисельність власного населення зменшуватиметься. В цьому буде зацікавлений як вітчизняний, так й іноземний бізнес, національні інтереси їх не приймають. Для розв'язання задач, які стоять перед рослинницькою галуззю та її основною складовою – зерновим клином, треба знайти причини появи складнощів. Менеджери світового ринку добре знають про потенційні можливості

українського аграрного сектору, й готові, за певних умов, їх сприйняти, але залежно від того, як розвиватиметься аграрний сектор у цілому і зернове господарство зокрема. Тому ідеологія подальшого реформування аграрного сектору відповідно до вимог ринкових відносин має забезпечити розв'язання всіх завдань, які постали перед сільським господарством. Недосконалість чинного законодавства – один із основних факторів усіх перешкод ефективного ведення сільського господарства і виробництва зерна, зокрема.

Україна – традиційно аграрна країна, і хоча для зміцнення вітчизняної економіки та стрімкого економічного зростання необхідно розвивати й інші галузі, недооцінювати важливість і перспективність ролі сільського господарства також не слід. Адже спеціалісти стверджують, що таких природних умов для розвитку сільського господарства не має жодна інша держава в світі. Так, за розумного використання свого природного потенціалу, Україна спроможна “прогодувати” кількість населення, що в 5-7 разів перевищує власне. Родючий чорнозем та сприятливі кліматичні умови дозволяють Україні досягти результатів, які забезпечать продовольчу безпеку нашої держави, вирішальну роль в цьому відіграє збільшення обсягів виробництва зерна. Зерно є важливим експортним продуктом і має забезпечувати значні надходження валютних коштів державі. Адже в процесі зберігання зерно майже не втрачає своєї якості а, отже, придатне для створення державних резервів продуктів харчування та кормів. Зернові культури мають найвищу питому вагу в структурі посівних площ і валових зборів сільськогосподарських культур агроформувань. Це пояснюється їх винятковим значенням та різнобічним використанням.

В Україні зернове господарство з давніх часів є провідною галуззю розвитку аграрної сфери, важливим джерелом поліпшення матеріального добробуту народу. Економічна реформа на селі набула характеру незворотного процесу. Колективні сільськогосподарські підприємства трансформувалися у нові організаційно-правові структури на основі приватної власності.

Тому тема курсової роботи в сучасних умовах є актуальною.

Об’єктом дослідження є ТОВ АФ “Орлівська”, яка повинна бути готовою до ефективної роботи в режимі ринкових відносин.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних і практичних аспектів удосконалення виробництва зернових та зернобобових культур на конкретному об’єкті.

Мета даної роботи - проаналізувати ефективність виробництва зернової продукції на прикладі ТОВ АФ “Орлівська” та намітити шляхи щодо її підвищення за допомогою оптимізації виробництва досліджуємого господарства.

Поставлена мета обумовлює необхідність вирішення наступних завдань:

- обґрунтувати теоретичні основи землекористування з урахуванням зарубіжного та вітчизняного досвіду, специфічних особливостей агропромислового комплексу України за нинішньої соціально-економічної ситуації;
- проаналізувати фінансово-господарську діяльність ТОВ АФ «Орлівська»;
- обґрунтувати основні напрямки оздоровлення економічної ситуації у досліджуємому господарстві.

Методичною основою курсового дослідження виступив діалектичний метод, а також прийоми статистичних, економічних, аналітичних, управлінських, соціологічних методів досліджень.

Інформаційну базу дослідження складають існуючі розробки українських та зарубіжних науковців, законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, зокрема Постанова Кабінету Міністрів “Про ринок зерна та шляхи підвищення його ефективності”, публікації в періодичних виданнях, статистична звітність Сумської області, річні бухгалтерські звіти сільськогосподарського підприємства ТОВ «Агрофірма “Орлівська”» за 2012-2014 роки, плани економічного і соціального розвитку досліджуємого господарства.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

1.1. *Поняття та сутність економічної ефективності виробництва*

В основі економічного прогресу будь-якого суспільства лежить підвищення ефективності суспільного виробництва. Специфічний зміст ефективності виробництва в кожній системі господарства визначається:

- суспільною формою виробництва;
- цільовою спрямованістю виробництва;
- різноманітністю притаманних даній системі господарювання факторів та результатів виробництва.

Найвищим критерієм ефективності є повне задоволення суспільних та особистих потреб при раціональному використанні наявних ресурсів [11].

Розрізняють ефективність виробництва як суто економічну, так і соціально-економічну. Соціально-економічна ефективність являє собою сукупність задоволення потреб населення за рахунок створюємого продукту. Вона також спрямована на підвищення життєвого рівня населення, покращення умов праці, збільшення вільного часу людини [18].

Вирішення продовольчої проблеми та підвищення добробуту населення України значною мірою залежать від розвитку сільського господарства, зростання його ефективності.

Ефективність виробництва - складна економічна категорія, в якій відображується дія об'єктивних економічних законів і висвітлюється одна з найважливіших сторін суспільного виробництва - результативність. Вона є формою виразу мети виробництва. Розрізняють поняття «ефект» і «економічна ефективність» [26].

Ефект - це наслідок, результат виробництва в цілому або проведення тих чи інших заходів у сільському господарстві. Наприклад, ефект від застосування

добрий - приріст урожаю. Але ефект не показує, вигідна певна справа, чи ні. Тому за ефектом не можна судити про доцільність діяльності. Потрібно зіставити ефект із витратами на його одержання й визначити, якою ціною він досягнутий. Саме про це свідчить економічна ефективність [28].

Економічна ефективність показує кінцевий результат від застосування всіх ресурсів й визначається порівнянням одержаних результатів і витрат виробничих ресурсів. Ефективність виробництва є узагальнюючою економічною категорією, якісна ознака якої відображується в високій результативності використання засобів виробництва і праці. У сільському господарстві - це одержання максимального обсягу продукції за 1 га землі, від 1 гол. худоби з найменшими витратами засобів і праці [13].

Підвищення ефективності виробництва означає, що на кожну одиницю витрат і застосованих ресурсів одержують більше продукції і доходу. А це має велике значення як для всього народного господарства, так і для кожного сільськогосподарського підприємства та населення країни.

По-перше, чим менше праці і ресурсів витрачається на одиницю продукції, тим більше її можна одержати при тих же засобах, та й продукція буде дешевшою. Отже, підвищення ефективності сприяє збільшенню виробництва продукції і повнішому задоволенню потреб населення.

По-друге, ефективність сільськогосподарського виробництва безпосередньо впливає на рівень роздрібних цін на продукти харчування і товари широкого вжитку, виготовлені із сільськогосподарської сировини. Адже рівень цін тісно пов'язаний із суспільно необхідними витратами на виробництво продукції.

По-третє, підвищення ефективності виробництва впливає на збільшення доходів та рентабельність сільськогосподарських підприємств. Чим більше вони виробляють продукції, чим дешевше вона їм обходиться, тим вищі їх доходи, тим більше засобів можуть вони виділити для розвитку виробництва, підвищення оплати праці та поліпшення соціальних умов [27].

Вирішальне значення для підйому, зокрема, сільського господарства має нарощування виробництва зерна. Зернова галузь складає основу рослинництва та всього сільськогосподарського виробництва. Це визначається багатосторонніми зв'язками зернового виробництва з окремими галузями сільського господарства та промисловості. Зерно та продукти його переробки мають важливе продовольче, кормове і технічне значення [16].

Практика показує, що без розвинутого зернового виробництва неможливо спеціалізувати економічні райони на виробництво продукції тваринництва, розвивати виробництво технічних культур та інших галузей сільського господарства. Зерно – це не тільки продукт харчування для населення, але й незамінний корм для худоби та птиці. Зерно служить важливим джерелом сировини для пивоварної, спиртової, комбікормової промисловості.

Тому наукове обґрунтування економічної ефективності виробництва та реалізації зернових та зернобобових та шляхів її підвищення є необхідним для подальшого успішного розвитку як галузі, так і сільськогосподарського виробництва в цілому.

Сільське господарство має великий економічний потенціал, насамперед значний обсяг діючих виробничих фондів. Тому поліпшення використання їх є одним з найважливіших завдань, розв'язання якого сприятиме підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва. Рівень ефективності, що виражається відношенням маси вироблених продуктів до трудових затрат, об'єктивно спрямовується до свого максимуму, оскільки рівень здібностей працівників зростає, а умови сільськогосподарського виробництва під впливом науково-технічного прогресу постійно вдосконалюються [16].

Підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва сприяє зростанню доходів господарств, що є основою розширення і вдосконалення виробництва, підвищення оплати праці і поліпшення культурно-побутових умов працівників галузі. Суть проблеми підвищення ефективності

сільськогосподарського виробництва полягає в тому, щоб на кожну одиницю витрат - матеріальних, трудових і фінансових - досягти істотного збільшення обсягу виробництва продукції.

Ефективність виробництва являє собою комплексне відбиття кінцевих результатів використання засобів виробництва і робочої сили за певний проміжок часу при виробництві різноманітних товарів та послуг [27].

Отже, ефективність виробництва і продуктивність системи – це по суті терміни-синоніми, які характеризують одні й ті ж результативні процеси. При цьому слід усвідомлювати, що загальна продуктивність системи є поняттям набагато ширшим, ніж продуктивність праці і прибутковість виробництва.

$$\text{Ефективність(продуктивність)} = \frac{\text{Результати}}{\text{Ресурси(витрати)}}. \quad (1)$$

Результат виробництва як найважливіший компонент для визначення його ефективності є корисний кінцевий результат. Можна розрізняти:

- 1) кінцевий результат процесу виробництва;
- 2) кінцевий народногосподарський результат роботи підприємства.

Перший відбиває матеріалізований результат процесу виробництва, вимірюваний обсягом продукції у натуральній і вартісній формах, другий включає не лише кількість виготовлюваної продукції, а також її споживну вартість [18].

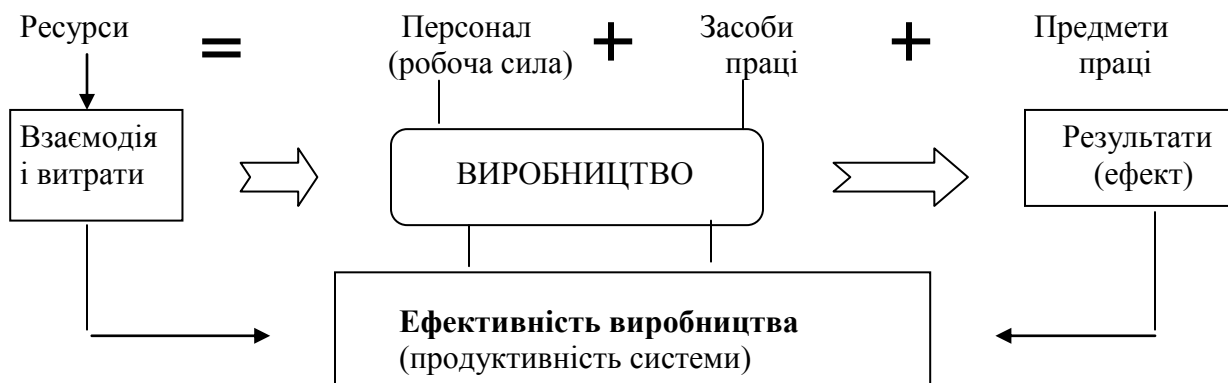

Рис. 1. Схема формування результатів і ефективності виробництва (продуктивності виробничо-економічної системи).

Підвищення ефективності зернового господарства пов'язане з впливом на його розвиток великої кількості факторів: хімізація, меліорація, виведення нових сортів, підвищення загальної культури землеробства. В зв'язку з тим, що перелічені фактори не рівнозначні по ступеню впливу на збільшення виробництва зерна і потребують різних розмірів капіталовкладень та поточних затрат, важливо, куди будуть спрямовані ці капіталовкладення.

Труднощі у визначенні економічної ефективності основних факторів, які впливають на ріст урожайності зернових культур, на відмінну від виявлення економічної ефективності різних варіантів проектних рішень в промисловості, коли головне завдання полягає у виборі більш ефективного варіанту, визначення групи показників, полягає в тому, що тут головне завдання встановлює найбільш правильне відношення факторів у комплексі з урахуванням економічної ефективності кожного із них. Зернопромисловий комплекс являє собою досить складну структуровану структуру, в яку, крім зернового господарства, входять борошномельна, круп'яна, комбікормова, хлібопекарська та інші галузі промисловості. Тому концепція його розвитку передбачає модернізацію всіх галузей і складових, удосконалення економічних і технологічних зв'язків між ними, їх збалансований розвиток, кооперування виробництва, використання найновіших технологій, збільшення асортименту і поліпшення кінцевої продукції, підвищення економічної ефективності її виробництва і зниження цін на неї [27].

За даними Головного управління статистики у Сумській області станом на 1 жовтня 2015р. в області одержано 16290,8 тис.ц зерна (у початково оприбуткованій вазі), що на 2,7% менше, ніж на відповідну дату минулого року, у т.ч. у сільгосппідприємствами намолочено 14473,1 тис.ц (на 1,0% більше), господарствами населення – 1817,7 тис.ц (на 24,6% менше).

У середньому з 1 га зібраної площі одержано 42,3 ц зерна (на 5,0 ц менше, ніж торік), у т.ч. сільгосппідприємствами – 44,0 ц (на 4,9 ц), господарствами

населення – 32,0 ц (на 7,4 ц). Вищу урожайність зернових отримали сільгосппідприємства (крім малих) Лебединського (54,8 ц/га), Тростянецького (53,6 ц/га), Білопільського (48,1 ц/га), Роменського (46,4 ц/га), нижчу – Шосткинського (32,0 ц/га), Середино-Будського (16,9 ц/га) районів.

1.2. Система показників економічної ефективності сільськогосподарського виробництва

Визначення економічної ефективності багато напрямленої і широкомасштабної господарської діяльності має спиратися на власну методичну основу. Проте в Україні не існує офіційної та загальновизнаної методики комплексної оцінки результатів різних видів діяльності.

Натомість можна орієнтуватись на такі визначальні положення цієї методики.

1. Аналітична оцінка економічної й соціальної ефективності діяльності має базуватися на результатах комплексного аналізу діяльності структури за певний час. Такий комплексний аналіз, що охоплює моніторинг, фіксування фактичних (очікуваних) значень у динаміці й аналітичну оцінку певної сукупності показників підприємницької діяльності, варто проводити наперед за визначеною схемою, в кілька етапів.

2. За ринкових умов господарювання у переважній більшості випадків підприємницькі структури (суб'єкти господарювання) запроваджують проведення експрес-аналізу своєї діяльності, тобто практику швидкої аналітичної оцінки за стислою схемою (невеликою кількістю показників) виробничо-господарських та комерційно-фінансових результатів роботи за рік. Головною метою такого експрес-аналізу можна вважати моніторинг динаміки рівня ефективності господарювання фірми, належну оцінку її достатності та вжиття оперативних заходів щодо вдосконалення управління виробництвом або іншим видом

діяльності задля досягнення більшої прибутковості, фінансової стійкості та набуття іміджу надійного партнера.

3. Об'єктами економічного аналізу більшості структур виробничого спрямування мають бути:

- організаційно-технічний рівень і обсяг виробництва;
- використання основних фондів і виробничих потужностей, матеріальних ресурсів;
- досягнутий рівень продуктивності праці (виробничої системи);
- собівартість продукції, прибутковість, рентабельність;
- фінансовий стан і його стійкість.

4. В економічній теорії пропонують і на практиці використовують два основні методи комплексної оцінки ефективності (результативності) господарської діяльності:

перший - порівняльний аналіз діяльності даного підприємства та інших суб'єктів господарювання, які продукують однаку або подібну продукцію;

другий - аналіз господарської діяльності та фінансової результативності з використанням еталонної моделі підприємства (фірми), тобто визначення еталонних (найкращих за даних умов виробництва) значень певних первинних показників і порівняння з ними фактично досягнутих у тому або іншому розрахунковому періоді [30].

Ефективність виробничо-господарської діяльності характеризує загальні результати господарювання, ступінь використання матеріально-технічних і трудових ресурсів (робочої сили), віддачу довгострокових капітальних вкладень та рівень поточних витрат на виробництво і реалізацію продукції (надання послуг). Результативність фінансової діяльності підприємства має відбивати рівень його прибутковості (дохідності) і рентабельності виробництва, динаміку в часі показників фінансового стану та фінансової стійкості.

Оцінюючи ефективність виробництва, необхідно проводити розрахунки економічної доцільності реальних інвестицій. Для визначення доцільності інвестицій використовують один основний показник - строк окупності або коефіцієнт економічної ефективності (індекс дохідності) реальних капітальних вкладень [31].

Усі показники ефективності господарської діяльності є розрахунковими. Зрозуміло, що для їхнього обчислення потрібно мати необхідну сукупність первинних показників, які відображають реальні виробничі процеси та стан системи господарювання за всіма її напрямками.

Вимірювання загальної ефективності (продуктивності) діяльності підприємства методологічно зв'язане перш за все з визначенням критерію і формуванням відповідної йому системи показників.

Критерій - це головна ознака і визначальна міра вірогідності пізнання суті ефективності виробництва, у відповідності з якими здійснюють кількісну оцінку її рівня. Суть проблеми підвищення ефективності виробництва (продуктивності виробничо-економічної системи) полягає у тому, що на кожен одиницю витрат - трудових, матеріальних, фінансових - досягати максимально можливого збільшення обсягу виробництва або доходу. Виходячи з цього єдиним народногосподарським економічним критерієм ефективності виробництва можна вважати зростання продуктивності суспільної (живої і уречевленої) праці. На рівні госпрозрахункового підприємства модифікованою формою єдиного критерію ефективності (продуктивності) його діяльності може слугувати максимізація прибутку за умови економічно обґрунтованої побудови систем цін на вироблювану продукцію та оплату праці залежно від кінцевих результатів виробництва. Кількісна визначеність і зміст критерію знаходить найбільш повне відображення в конкретних показниках ефективності виробництва [35].

Системи показників ефективності, що побудована з урахуванням визначених принципів, має включати декілька груп: 1) узагальнюючі показники

ефективності виробництва; 2) показники ефективності використання праці (персоналу); 3) показники ефективності використання виробничих основних і оборотних фондів; 4) показники ефективності використання фінансових коштів (оборотних коштів і капітальних вкладень) [26].

Кожна з перелічених груп охоплює певну кількість конкретних абсолютних чи відносних показників, що характеризують загальну ефективність виробництва або ефективність використання окремих видів ресурсів (табл. 1).

Таблиця 1.

Система показників ефективності виробництва.

Узагальнюючі показники	Показники ефективності використання		
	праці (персоналу)	виробничих фондів	фінансових коштів
Виробництво чистої продукції на одиницю витрат ресурсів	Темпи зростання продуктивності праці	Загальна фондovіддача (за обсягом продукції)	Оборотність оборотних коштів
Прибуток на одиницю загальних витрат	Частка приросту продукції за рахунок зростання продуктивності праці	Фондовіддача активної частини основних фондів	Рентабельність оборотних коштів
Рентабельність виробництва	Відносне вивільнення працівників	Рентабельність основних фондів	Відносне вивільнення оборотних коштів
Затрати на одиницю товарної продукції	Коефіцієнт використання корисного фонду робочого часу	Фондомісткість одиниці продукції	Питомі капітальні вкладення (на один. приросту потужності або продукції)
Частка приросту продукції за рахунок інтенсифікації виробництва	Трудомісткість одиниці продукції	Матеріаломісткість одиниці продукції	Рентабельність капітальних вкладень
Народногосподарський ефект використання одиниці продукції	Зарплатомісткість одиниці продукції	Коефіцієнт використання найважливіших видів сировини і матеріалів	Строк окупності капітальних вкладень

Система показників економічної ефективності виробництва зерна першого порядку включає: *урожайність* – найважливіший результативний показник землеробства. Рівень урожайності відображає вплив економічних і природних умов, а також якість організаційно-господарської діяльності сільськогосподарських культур, її визначають на 1га. Для зернових культур

важливе значення має показник урожайності, що характеризує чистий збір на 1 га продуктивної площі, а також собівартість – індивідуальні витрати товаровиробника на одержання продукції.

Також існує система показників другого порядку, яка включає: вихід кормових одиниць та перетравного протеїну на 1 га посіву, на 1 ц зерна, ціну реалізації, прибуток з розрахунку на 1 ц, рівень рентабельності.

Кількісне співвідношення валового збору зерна до понесених витрат на його виробництво або урожайність до витрат на 1 га посіву визначають рівень економічної ефективності виробництва зерна [24].

1.3. Фактори підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва

Підвищення економічної ефективності сільського господарства передбачає збільшення виробництва і підвищення якості сільськогосподарської продукції при одночасному зменшенні затрат праці і матеріальних засобів на одиницю продукції. Вирішення цієї проблеми нерозривно пов'язане з подальшою і всебічною інтенсифікацією сільськогосподарського виробництва, в процесі якої забезпечується підвищення врожайності сільськогосподарських культур та продуктивності худоби і птиці. В сучасних умовах сільське господарство повинне розвиватися переважно на основі інтенсифікації— головного фактору підвищення його економічної ефективності [29].

В останні роки в АПК різко скоротилося застосування органічних та мінеральних добрив. Скорочення застосування добрив призвело до різкого зниження урожаїв польових культур. А тому збільшення норм внесення добрив і доведення їх до оптимального рівня є актуальним питанням для сільськогосподарських товаровиробників. Одним із шляхів підвищення ефективності виробництва зерна є виведення і впровадження в господарствах високоврожайних сортів і гібридів, стійких проти хвороби і придатних для

вироснування на зрошуваних землях. Особливого значення у цьому зв'язку набуває поліпшення селекції і насінництва зернових культур. Для прикладу: в економічно розвинутих країнах підвищення врожайності с/г культур на 50% забезпечується використанням добрив, на 25% - поліпшенням обробітку ґрунту і на 25% - впровадженням високоврожайних і перспективних сортів.

Отже, можна відмітити, що у підвищенні ефективності виробництва зерна значне місце займає оптимізація сортового складу. Під оптимальною розуміють таку структуру посівів, при якій на кожному полі, відведеному під відповідну культуру, висівають сорт, що забезпечує найбільш повне використання потенціальної родючості ґрунту.

Підвищення ефективності виробництва зернових тісно пов'язане також з технічним переозброєнням галузі. Одним із напрямків підвищення економічної ефективності виробництва зерна є комплексна оцінка ефективності сівозмін з різним насиченням зерновими культурами. Існуючі недоліки в ціноутворенні не дають змоги правильно враховувати реальні витрати ресурсів, поза оцінкою залишаються природно-біологічні ресурси, які відіграють важливу роль у збільшенні виробництва зерна. Певні недоліки має вартісна оцінка показників економічної ефективності, так як сучасні порівняльні ціни не відображають фактичний рівень рентабельності. Тому поряд з агротехнічною та економічною потрібно проводити енергетичну оцінку, яка дає змогу виявити резерви підвищення ефективності з урахуванням енергозбереження [31].

Узагальнені результати розрахунків енергетичної ефективності різних варіантів інтенсивних сівозмін показують, що найвищий коефіцієнт енергетичної ефективності отримали в зернопросапних сівозмінах з горохом і одним та двома полями кукурудзи – 2,63 і 2,66. Цей показник був високим і в сівозмінах з 100% насиченням зерновими, в тому числі 33,3%-66,6% озимої пшениці, 33,3% ячменю та по 33,3% гороху. Проведені розрахунки свідчать про доцільність впровадження господарствами, що спеціалізуються на виробництві зернових колосових і

зернобобових культур трипільних схем сівозмін: чорний пар – озима пшениця – цукрові буряки; горох – озима пшениця – цукрові буряки. Для господарств з круп'янозерновим виробничим напрямком кращими є сівозміни з 100% насиченням їх зерновими, в тому числі 33,3% гороху, 33,3% озимої пшениці та 33,4% гречки або проса. Інтенсифікація зернового господарства неможлива без комплексної механізації виробництва зерна. Вона є основою впровадження інтенсивних технологій вирощування зернових культур і забезпечує зростання продуктивності праці при виробництві зерна. Забезпеченість господарства надійною системою машин дає змогу якісно і в оптимальні строки виконувати всі види робіт, що сприяє підвищенню врожайності зернових культур і значно зменшує втрати зерна. Комплексна механізація – основна база підвищення продуктивності праці в зерновому господарстві. Як показують підрахунки, запровадження всієї системи машин дасть змогу зменшити затрати праці до 0,67-0,09 люд.-год на 1ц зерна [29].

Матеріальною основою підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва, зокрема зростання продуктивності праці, є впровадження досягнень науково-технічного прогресу, який включає удосконалення, раціональне поєднання і взаємодію всіх елементів праці - знарядь і предметів праці та робочої сили. Підвищення рівня оплати стимулює особисту матеріальну зацікавленість у зростанні продуктивності праці і є реальною умовою збільшення виробництва продукції. В результаті підвищення технічної озброєності і рівня механізації виробничих процесів, а також поліпшення організації виробництва затрати живої праці на одиницю земельної площі і голову худоби скорочуються. Проте зростання продуктивності праці (отже, й ефективності виробництва) на 70-75 % залежить від технічного прогресу, а решта (25-30 %) припадає на організаційні фактори [34].

Отже, на основі комплексного використання всіх факторів інтенсивного розвитку зернового господарства (комплексної механізації, внесення оптимальних

доз мінеральних добрив, гербіцидів, впровадження високоврожайних сортів, використання якісного насіння та інше), формується інтенсивна технологія виробництва зерна. Вона передбачає виконання комплексу агротехнічних і організаційних заходів, спрямованих на одержання високих урожаїв.

Підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва відбувається в умовах поглиблення спеціалізації і посилення концентрації виробництва на основі міжгосподарської кооперації та агропромислової інтеграції. У спеціалізованих господарствах, міжгосподарських підприємствах і агропромислових об'єднаннях урожайність сільськогосподарських культур і продуктивність худоби вище на 35-40 %. продуктивність праці - в 4-5 разів, а собівартість продукції зменшується на 25-30 % [24].

Важливим напрямом зростання ефективності сільськогосподарського виробництва є підвищення рівня забезпеченості господарств основними і оборотними фондами та поліпшення їх використання. Із збільшенням фондооснащеності сільськогосподарського виробництва відбувається підвищення його ефективності при деякому зниженні фондівіддачі. Тому важливо забезпечити раціональне використання машинно-тракторного парку, автомобілів, виробничих приміщень та їх обладнання, кормів, насіння, мінеральних добрив та інших засобів виробництва.

На рівень ефективності виробництва в сільськогосподарських підприємствах значно впливає склад виробничих фондів, співвідношення основних виробничих фондів і оборотних засобів, питома вага технічних засобів в основних виробничих фондах. Підвищення віддачі основних фондів - один з головних факторів інтенсивного розвитку сільськогосподарського виробництва і піднесення його ефективності [21].

Важливим джерелом підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є раціональне використання трудових ресурсів і зростання продуктивності праці на основі застосування прогресивних форм її організації та

відповідних методів матеріального і морального заохочення працівників у досягненні високих кінцевих результатів. В сучасних умовах лише наукова організація виробництва і праці можуть створити необхідні умови для високоефективного використання трудових ресурсів і всіх елементів сільськогосподарського виробництва [36].

Сучасна аграрна політика спрямована на підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва на основі вдосконалення економічних відносин між галузями АПК. Це насамперед передбачає створення взаємопов'язаної системи цін на продукцію агропромислового комплексу, яка б орієнтувала всі його ланки на високі кінцеві результати і створювала умови для роботи агроформувань. При цьому докорінне перетворення економічних відносин в аграрному секторі повинне узгоджуватися з комплексом заходів по застосуванню досягнень науково-технічного прогресу, соціальній перебудові села, поліпшенню умов праці та побуту сільських трудівників [14].

В аграрному секторі принциповим є питання про рівень виробництва сільськогосподарської продукції. Якщо передбачити, що це виробництво достатнє, а дефіцит продовольства зумовлений відсталістю інфраструктури і перероблюючої промисловості (втрати продукції як сировини при переробці), то концепція механізму природокористування буде одна: обмеження на введення нових земель в обіг шляхом високої ціни на землю, великих податків на додаткове освоєння земель, значні штрафи за нераціональне використання землі, стимулювання виводу деградованих угідь на консервування, економічні та адміністративні обмеження на застосування шкідливих засобів виробництва (пестициди, важка сільськогосподарська техніка) [16].

Водночас загострилася проблема визначення потреб економіки в природних ресурсах.

На думку одних фахівців, природних ресурсів необхідно використовувати ще більше, тому їх не вистачає навіть для стабілізації екологічного зростання в

умовах несталою розвитку. Інші доводять, що економіка країни і без того занадто використовує природні ресурси. Зараз немає ні наукового обґрунтування, ні суворого критерію – скільки треба брати у природи. Зарубіжний та вітчизняний досвід говорять про відсутність жорсткого зв'язку між зростанням споживання природних ресурсів і економічними результатами.

В Україні для забезпечення кормової бази тваринництва використовується майже 2/3 посівної площі сільськогосподарських угідь. Водночас продукти тваринництва становлять лише 21% у структурі харчового раціону населення [22].

Крім того, загострилися екологічні проблеми ведення тваринництва в особистих підсобних господарствах: зростаюче поголів'я худоби (тут утримується третина великої рогатої худоби, половина корів, більше половини свиней та кіз від загальної кількості) концентрується на невеликій території з порушенням санітарно-гігієнічних вимог побуту в селянській садибі, населеному пункті. В 1999 р. в особистих господарствах населення вироблено 68,5% загального обсягу продукції тваринництва [33].

Аграрна сфера й АПК в цілому залишаються технологічно відсталими, природомісткими. Це потребує розробки відповідної національної і галузевої стратегій та принципово нових напрямів розв'язання проблеми відтворення родючості ґрунтів та надійного захисту їх від руйнування і на цій основі підвищення продуктивності кожного га землі.

В новому Земельному кодексі України, введеному в дію з 1 січня 2002, регламентовано напрями, етапи, механізми і інші складові проведення земельної реформи. Також запроваджені правові норми стосовно земельного сервітуту і землекористування, повніше сформульовані основні завдання землеустрою, охорони земель, усунуто неузгодженість з положеннями Конституції України стосовно власності на землю. Новий закон дає можливість переглянути ставлення суб'єктів господарювання до землі як до територіального чинника, бази для сільськогосподарського виробництва [36].

Проблема розвитку зернового господарства має бути в центрі уваги міжгалузевого управління, якого на сьогодні не існує. Метою такого втручання держави є розробка концепції її основних заходів щодо реалізації програми стабільного нарощування виробництва зерна, докорінного поліпшення його використання і створення експортно орієнтованих моделей зернового господарства.

Розвиток зернового господарства та підвищення його економічної ефективності неможливе без його наукового забезпечення. Насамперед потрібні науково обґрунтовані системи насінництва, оскільки селекція і насінництво – це фундамент зернового господарства. Система насінництва має вирішувати регіональні проблеми розвитку галузі. Насіння супереліти повинне репродукуватися у дослідно-виробничих господарствах, зона діяння яких має поширюватись на спеціалізовані насінницькі господарства 5-10 адміністративних районів.

УМОВИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА В ТОВ АФ «ОРЛІВКА»

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Орлівка - село в Україні, в Ямпільському районі Сумської області. Населення становить 1083 осіб. Орган місцевого самоврядування - Орлівська сільська рада, до складу якої входять також села Ржане і Шевченкове. Село Орлівка знаходиться на лівому березі річки Свіса в центральній частині Ямпільського району, вище за течією на відстані 1 км розташований смт. Свеса, нижче за течією на відстані 4,5 км розташований смт. Ямпіль. По селу протікає річка В'язова. Зараз у селі (вул. Садова) працює ТОВ агрофірма «Орлівська»; вона спеціалізується на вирощуванні зернових, зернобобових і овочевих культур. Тут створена державна сортовипробувальна діляниця, на якій досліджуються 25 сортів пшениці, 22 сорти ячменю та 19 сортів картоплі. В селі є загальноосвітня школа I-III ступенів, будинок культури, бібліотечна філія Ямпільської ЦБС, ФАП, кілька магазинів приватних підприємців.

Господарство розташоване в зоні Полісся, клімат помірно-континентальний. Середньорічна температура повітря 6-8°C, кількість опадів 660-690 мм. Тривалість зберігання снігового покриву 100-110 днів, що є задовільним для вирощування озимих культур, оскільки відсутність снігового покриву призводить до загибелі озимих на значних територіях. Безморозний період триває 160-170 днів, останні морози спостерігаються у кінці квітня, що не створює загрози вимирання ярих культур. Такий безморозний період дозволяє вирощувати культури довгих періодів вегетації. Поля розміщені на ґрунтах де вміст гумусу складає від 1,5% до 2,5%. Рельєф території полів являє собою хвилясту рівнину і має нахил 0-1° на південь. Для кращого використання земельних угідь в господарстві передбачається меліорація земель. В господарстві організовано одну польову сівозміну. Ґрунтовий покрив на території господарства представлений

чорноземами середнє вищелоченним і чорноземами звичайними різного органічного складу, солонці плямами зустрічаються в комплексі з чорноземами.

ТОВ АФ "Орлівська" діє на основі Статуту та чинного законодавства і, зокрема, Закону України "Про господарські товариства". Воно має статутний фонд, поділений на частки, розмір яких встановлено в установчому. Вищим органом управління є загальні збори учасників, до виключної компетенції яких належить: визначення основних напрямків діяльності товариства, затвердження його планів і звітів про їх виконання, внесення змін до Статуту, зміна розміру його статутного капіталу, затвердження річних звітів та бухгалтерських балансів, розподіл прибутків та збитків товариства, вирішення питання про придбання товариством частки учасника, виключення учасника із товариства, прийняття рішення про ліквідацію товариства, призначення ліквідаційної комісії, затвердження ліквідаційного балансу. Черговість та порядок скликання загальних зборів встановлюється Статутом.

Вищим виконавчим органом ТОВ є директор (на даний момент Сенченко Т.Л.), порядок ухвалення рішень яким і порядок вчинення дій від імені товариства встановлюється Статутом. Директор вирішує усі питання діяльності товариства, за винятком тих, що входять до виключної компетенції зборів учасників. Директор підзвітний зборам учасників і виконує їх рішення.

Контроль за діяльністю директора ТОВ здійснюється ревізійною комісією, утвореною загальними зборами учасників товариства з їх числа в кількості 3-х осіб. Ревізійна комісія доповідає результати проведених нею перевірок вищому органу товариства. Ревізійна комісія складає висновок по річних звітах і балансах.

Основними напрямками діяльності підприємства є виробництво, переробка, зберігання сільськогосподарської продукції, надання різноманітних послуг. ТОВ АФ "Орлівська" спеціалізується на вирощуванні зернових, веде м'ясо-молочне скотарство.

Аналізуючи дані табл.2.1.(Додаток А) можна побачити, що найбільшу питому вагу в структурі товарної продукції ТОВ АФ "Орлівська" займають вирощування пшениці озимої, жита та вівса 27,8%; 23,4%; 18,6% відповідно в середньому за три роки, що аналізуються. Виходячи з цього можна зробити висновок, що господарство спеціалізується на вирощуванні зернових та зернобобових культур.

Оскільки основний вид продукції виробництва зернових займає в загальній структурі товарної продукції 87,1%, то господарство має високий рівень спеціалізації. Продукція промислових і переробних підприємств в загальній структурі реалізованої продукції складає в середньому 0,2%, найбільшу питому вагу вона мала в 2012 році – 0,4%, а найменшу в 2014 році – 0,1%.

Вартість реалізованого обсягу продукції зернових і зернобобових в 2014 р. в порівнянні з 2012 р. збільшилась на 899,2 тис. грн., що викликано як збільшення обсягів виробництва, так і підвищенням закупівельних цін на даний вид сільськогосподарської продукції. Її питома вага в загальній структурі реалізації кожного року стабільно висока.

В ТОВ АФ "Орлівська" існують допоміжні галузі сільськогосподарського виробництва (тваринництво, послуги). У випадку, коли на основну продукцію господарства складається несприятлива ринкова кон'юнктура, воно за допомогою допоміжних галузей здатне в певній мірі компенсувати свої затрати і пережити без великих втрат цей період.

Отож, можна зробити висновок, що спеціалізація ТОВ АФ "Орлівська" є найбільш оптимальною на даному етапі його існування і такою, що якнайкраще відповідає вимогам, які диктуються ринком сільськогосподарської продукції. Вона також відповідає тим природно-кліматичним умовам, в яких підприємство здійснює свою господарську діяльність і які є найбільш сприятливі для вирощування саме зернових та зернобобових культур.

Велику роль у функціонуванні сільськогосподарського підприємства займає землекористування. З табл. 2.2 видно, що загальна площа

сільськогосподарських угідь ТОВ АФ "Орлівська" в 2014 році в порівнянні з 2012 роком збільшилась на 49,1 га за рахунок оренди землі.

В структурі земельного фонду найбільшу питому вагу за період з 2012 по 2014 роки займала рілля. Оскільки рілля займає в земельному фонді питому вагу більше 90%, то можна сказати, що він використовується інтенсивно.

Таблиця 2.2

Склад та структура землекористування

Види угідь	2012 р.		2013 р.		2014 р.		Відхилення (+;-) 2014р. до 2012р., га
	Площа, га	Питома вага, %	Площа, га	Питома вага, %	Площа, га	Питома вага, %	
Всього с.-г. угідь	1012,0	100,0	1088,8	100,0	1061,1	100,0	+49,1
В т.ч. взято в оренду	1012,0	-	1088,8	-	1061,1	-	+49,1
в т.ч. - рілля	966,0	95,5	1042,4	95,7	1014,7	95,6	+48,7
- сінокоси	46,0	4,5	46,4	4,3	46,4	4,4	+0,4
Рівень розораності		95,5		95,7		95,6	+0,1

Одним з головних виробничих ресурсів є трудові ресурси. З табл. 2.3 можна побачити, що середньорічна чисельність працівників у ТОВ АФ "Орлівська" в 2014 році порівняно з 2012 роком зменшилась на 1 особу (на 3,6%).

Таблиця 2.3

Динаміка середньорічної чисельності працівників та ефективність використання робочої сили

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2014 р. в % до 2012 р..
1	2	3	4	5
Середньорічна чисельність працівників всього, чол..	28	27	27	96,4
в т. ч. -рослинництві	19	18	19	100,0
-тваринництві	9	9	8	88,9
Відпрацьовано 1 робітником днів за рік, в середньому по господарству	270	281	278	103,0
в т. ч. -рослинництві	261	269	263	100,8
-тваринництві	268	272	270	100,7
Вироблено валової продукції в порівняльних цінах 2010р., тис.грн	1981,5	2627,3	2375,1	119,9

Продовження табл. 2.3

1	2	3	4	5
Вироблено валової продукції на 1 середньорічного робітника, всього, тис. грн.	70,8	97,3	88,0	124,3
в т. ч. - рослинництві	94,8	139,4	113,1	119,3
- тваринництві	20,1	13,1	28,3	140,8

В 2014 році в порівнянні з 2012 роком кількість відпрацьованих 1 робітником днів за рік в середньому по господарству збільшилась на 8 днів або на 3,0%. Причому дана тенденція спостерігається як в галузі рослинництва, так і тваринництва, де цей показник відповідно збільшився на 2 (0,8%) і 2 (0,7%) днів. За такої ситуації валова продукція в розрахунку на 1 середньорічного працівника також в 2014 році збільшилась на 17,2 тис. грн. і склала 124,3% показника 2012 року. Все це свідчить про ефективність та інтенсивність використання робочої сили ТОВ АФ "Орлівська" та про постійне підвищення цих показників.

Розвиток сільського господарства значною мірою залежить від стану матеріально-технічної бази, їх якісного складу і раціонального співвідношення. Наявність і ефективність використання виробничих фондів наведено у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Забезпеченість фондами та ефективність їх використання

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Відхилення 2014 р. в % до 2012 р.
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	1928	1931	1956	101,4
Фондозабезпеченість, тис. грн.	190,5	177,3	184,3	96,7
Фондоозброєність, тис. грн.	68,8	71,5	72,4	105,2
Фондовіддача, грн.	1,03	1,36	1,21	117,4
Фондоємкість, грн.	0,97	0,73	0,82	84,5
Рентабельність ОВФ, %	37,0	35,3	52	140,5
Норма прибутку, %	15,7	14	18,2	+2,5
Інтегральний показник	4	4,4	4,7	+0,7

З вищенаведеної таблиці видно, що фондозабезпеченість господарства зменшувалася і зокрема в 2014 році порівняно з 2012 роком цей показник зменшився на 6,2 тис. грн. або на 3,3%. Це пояснюється збільшенням площ,

здіяяних в виробництві, в той час як кількість ОФ майже не змінилася за 3 роки.

Показник фондоозброєності має тенденцію до зростання. В той час, коли показник фондоозброєності збільшувався при відсутності плинності кадрів, продуктивність праці зросла на 24,3%, що пояснюється максимальним використанням засобів виробництва та виробничих потужностей ТОВ АФ "Орлівська". Природно, що показник фондовіддачі постійно збільшувався і в 2014 році зріс на 17,4%., а показник фондоємності зменшився 15,5%. Рентабельність основних виробничих фондів схильна до зростання і у 2014 році, в порівнянні з 2012 роком, збільшилась на 15%. Норма прибутку збільшилась на 2,5%.

Причиною таких змін є інтенсивне використання основних виробничих фондів та підвищення кінцевих результатів діяльності господарства.

На підставі даних табл. 2.5 можна побачити, що валова продукція в співставних цінах в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь найбільше значення мала в 2013 році – 241,3 тис. грн., а в 2014 році порівняно з 2012 роком зросла на 28,0 тис. грн. (14,3%).

Цей же показник в розрахунку на 100 грн. основних виробничих фондів також мав найбільше значення в 2013 році – 136,0 грн. а в 2014 році в порівнянні з 2012 роком зріс на 18,6 грн.

Таблиця 2.5

Основні економічні показники діяльності господарства

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Відхилення 2014 р. в % до 2012 р.
1	2	3	4	5
1.Валова продукція в співставних цінах 2010р.: - на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	195,8	241,3	223,8	114,3
на 1 середньорічного працівника, тис. грн.	70,8	97,3	88,0	124,3
- на 100 грн. основних виробничих фондів, грн.	102,8	136,0	121,4	118,1
- на 1 люд.-год., тис. грн.	0,92	1,17	1,07	116,3
2.Товарна продукція: - на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	215,6	240,8	303,7	140,8
- на 1 середньорічного працівника, тис. грн.	77,9	97,1	119,4	153,2
3.Валовий прибуток: - на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	99,8	85,4	103,2	103,4

Продовження табл. 2.5

1	2	3	4	5
- на 1 середньорічного працівника, тис. грн.	36,1	34,4	40,6	112,5
4.Чистий прибуток(+), збиток(-): - на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	70,5	62,5	95,8	135,8
- на 1 середньорічного працівника, тис. грн.	25,5	25,2	37,7	147,8
Рентабельність діяльності господарства, %	32,7	26,0	31,5	-1,2

Вартість реалізованої продукції в розрахунку на 1 середньорічного працівника має постійну тенденцію до збільшення і в 2014 році складала 119,4 тис. грн. Чистий прибуток отримувався підприємством за всі досліджувані роки.

Рівень рентабельності в господарстві складав в 2014 році 31,5%, що хоча й менше від 2012 року на 1,2%,

2.2. Характеристика посівної площі, технологічних вимог до вирощування, рівня врожайності сільськогосподарських культур і якості сировини

Основним показником, що характеризує розвиток рослинницької галузі на підприємстві є розмір посівної площі, як взагалі, так і під окремими сільськогосподарськими культурами. Адже він дає змогу уявити основні напрямки виробничої діяльності господарства, визначити які культури переважають, яку питому вагу в загальній структурі посівних площ вони займають. Тому і розглянемо ці показники в ТОВ АФ "Орлівська" нижче.

Дані табл. 2.6 показують, що за період з 2012 по 2014 роки в загальній структурі посівних площ переважали посіви зернових і зернобобових культур.

Спостерігається тенденція до постійного розширення посівних площ під озимою пшеницею, питома вага яких в 2014 році склала 29,6 % всієї засіяної площі. Посівна площа за досліджувані роки найбільше значення мала у 2014 р.

Площі, задіяні під вирощуванням інших зернових культур (зокрема, під люпином) зростали, що говорить про додержання сівозмін у господарстві.

Таблиця 2.6

Склад і структура посівних площ

Культура	2012 р.		2013 р.		2014 р.		2014р. у % до 2012р.
	га	%	га	%	га	%	
Зернові і зернобобові всього:	879	100,0	995	100,0	874	100,0	99,4
-озима пшениця	144	16,4	209	21,0	259	29,6	179,9
-жито	277	31,5	244	24,5	202	23,1	72,9
-овес	337	38,3	249	25,0	99	11,3	29,4
-гречка	-	-	-	-	34	3,9	-
-інші зернові та зернобобові	121	13,8	293	29,5	280	32,1	231,4
Всього посівів	879	100,0	995	100,0	874	100,0	99,4

З нижченаведеної табл. 2.7 можна побачити, що валовий збір більшості сільськогосподарських культур в ТОВ АФ "Орлівська" зріс в 2014 році порівняно з 2012 роком. Зокрема обсяг валового збору основної культури - озимої пшениці збільшився в 2014 році порівняно з 2012 роком на 7104 ц, і найбільший його розмір був у 2014 році - 11750 ц. А от валовий збір іншої важливої культури вівса зменшився в 2014 році в порівнянні з 2012 роком на 4666 ц, а найбільший обсяг валового збору цієї культури спостерігався в 2012 році - 7871 ц. Вирощування гречки бере початок у 2014 році - 201 ц.

Якщо говорити про загальний рівень урожайності, то він по господарству в 2014 році порівняно з 2012 роком значно підвищився, що викликано перш за все збільшенням обсягів внесення добрив та достатнім обсягом робіт по догляду за посівами.

Приріст врожайності спостерігається по усім культурам, таким як: озима пшениця, жито, овес, інші зернові відповідно на 13,1; 16,7; 9; 1,1 ц/га. Найбільша врожайність озимої пшениці була в 2014 році – 45,4ц/га, а найменша у 2012 році – 32,3 ц/га.

Але як і в будь-якому виробництві, а в сільському господарстві тим паче неможливо позбутися якихось втрат, що стаються під дією певних факторів як

природного так і під впливом людського фактору. Та в будь-якому разі керівництво підприємства повинно прагнути до їх мінімізації, впроваджувати у виробництво різноманітні заходи по їх зменшенню.

Таблиця 2.7

Динаміка зміни валового збору та урожайності продукції рослинництва

Культури	2012 р.		2013 р.		2014 р.		Відхилення (+;-) 2014р. до 2012р.	
	валовий збір, ц	урожай ність, ц/га	валовий збір, ц	урожай ність, ц/га	валовий збір ц	урожай ність, ц/га	валовий збір, ц	урожай ність, ц/га
Зернові та зернобобові всього	22707	25,8	23286	23,4	31756	36,3	9049	10,5
Пшениця озима	4646	32,3	6804	32,6	11750	45,4	7104	13,1
Жито	6618	23,9	5857	24,0	8215	40,6	1597	16,7
Овес	7871	23,4	4127	16,6	3205	32,4	-4666	9,0
Гречка	-	-	-	-	201	5,9	-	-
Інші зернові	3572	29,5	6498	22,2	8585	30,6	5013	1,1

Як видно з табл. 2.8 обсяг валового збору зерна озимої пшениці в 2014 році порівняно з 2012 роком збільшився на 7107 ц. Це сталося внаслідок того, що збільшилась на 115 га посівна площа зайнята озимою пшеницею і це призвело до збільшення валового збору на 3714 ц, а за рахунок того, що урожайність збільшилась на 13,1 ц/га і валовий збір зріс на 3393 ц. Оскільки темпи росту посівної площі (179,9 %) випереджають темпи росту урожайності (140,5 %), то резервом підвищення обсягів валового збору є підвищення врожайності. Для цього необхідно використовувати високоврожайні сорти рослин, вдосконалювати технологію вирощування та збирання, зменшувати виробничі втрати зерна.

Таблиця 2.8

Факторний аналіз зміни обсягів валового збору озимої пшениці

Посівна площа, га			Урожайність, ц/га			Валовий збір, ц		Відхилення 2014 р. від 2012 р. (+;-)		
2012р.	2014р.	відх	2012р.	2014р.	відх	2012р.	2014р.	Всього	в т. ч. за рахунок:	
									Посівної площі	Урожайності
144	259	115	32,3	45,4	13,1	4651	11758	7107	3714	3393

Аналізуючи виробництво продукції рослинництва в ТОВ АФ "Орлівська" не можна не сказати декілька слів про технологію вирощування основних сільськогосподарських культур. Ми зупинимось на одній з них - озимій пшениці. В господарстві вирощується три основних сорти озимої пшениці - Ювілейна 75, Одеська 161, Українка одеська. Вона вирощується із застосуванням сучасної інтенсивної технології. Попередниками для озимої пшениці в ТОВ АФ "Орлівська" сидеральні (люпинові) пари, багаторічні трави. Залежно від попередника та вологості ґрунту застосовується відвальний або безвідвальний спосіб обробітку ґрунту. Залежно від забур'янення того чи іншого поля його луцять один або два рази дисковими луцильниками на глибину 6-8 см. Після відростання бур'янів площу орють плугами з передплужниками ПЛН-5-35 на глибину 16-18 см. Оранку під пшеницю закінчують не пізніше як за 3-4 тижні до настання оптимальних строків сівби. Культивуацію проводять одночасно з боронуванням зубовими боронами БЗТС-1,0, при недостатній вологості ґрунту - з коткуванням котками ЗККШ -6. Під озиму пшеницю вносять мінеральні добрива, а під її попередник органічні. В господарстві вноситься норма 90-120 кг/га азоту, фосфору і калію з перевагою азоту і калію, що вносяться розкидачами НРУ-0,5.

Для сівби пшениці використовується насіння, що відповідає вимогам Державного стандарту: за категорією воно відповідає 1-3 репродукціям зі схожістю для м'якої пшениці не менше 92 %, твердої - 87 %, чистотою від

насіння бур'янів та інших домішок для обох видів пшениці не менше 98 %, сортовою чистотою не менше 98 %, вологістю не більше 15-15,5 %. Протруюють насіння за 2-4 дні до сівби з використанням комплексів ПС-30 і КПС-40 гамагексаном у розрахунку 2 кг/т. Норма висіву складає 5-5,5 млн. штук схожих зерен на 1 га. Висівають насіння у період з 1 по 20 вересня звичайним рядковим способом з шириною міжрядь 15 см. У разі вилягання пшениці її обприскують ретардантом ТУР у дозі 3-4 кг/га. Збирають її у фазі воскової стиглості, застосовують пряме комбайнування і роздільний спосіб збирання при досягненні зерном вологості 30-32 %. Для цього використовують жатки ЖВП-6А та комбайни СК-5М, "Нива", Дон 1500. Після збирання зерна його очищають, при потребі пропускають через сушильні апарати, доводять його до вологості 14-15%.

Оскільки загальновідомо, що головною метою функціонування аграрного сектора економіки держави є забезпечення окремих споживачів і суспільства в цілому продуктами харчування у достатній кількості при їх належній якості, то доцільно буде охарактеризувати стан та перспективи вдосконалення якості сільськогосподарської продукції, що виробляється в ТОВ АФ "Орлівська". Керівництво господарства давно зрозуміло істину, що якість пропонованої на ринках сільськогосподарської продукції є вагомим фактором ціноутворення та підсилення чи послаблення конкурентноздатності і тому намагається вживати всіх можливих заходів по її підвищенню.

В поняття якості сільськогосподарської продукції включають вимоги до її хімічного складу, вмісту білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, мікроелементів та інших речовин. Якість визначається з урахуванням напрямку використання продукції. В ТОВ АФ "Орлівська" здійснюється жорсткий контроль, щоб всі вищеназвані якісні характеристики відповідали встановленим нормам.

Зерно, що виробляється в господарстві повністю відповідає всім вимогам встановленим державними стандартами ДСТУ 3768-98 (для пшениці) та ДСТУ 3769-98 (для ячменю). В основі державного стандарту на зерно пшениці лежить вміст в ньому клейковини, в залежності від цього вона розподіляється на класи.

В господарстві із загальної структури виробництва зерна пшениці 60 % займає пшениця 2-3 класу (25-32 % клейковини), 10 % пшениця 1 класу (32 % і більше клейковини), і десь біля 30 % пшениця нижчих класів (22 % і менше клейковини). Для визначення вмісту білка в зерні воно має відповідати вимогам ГОСТ 10846-91.

Слід відзначити, що поліпшення якості продукції є найдешевшим засобом підвищення її ціни, дає економію затрат праці та ресурсів. Зокрема, ТОВ АФ "Орлівська" вироблене зерно пшениці 3 класу реалізує своїм контрагентам на 5-8 % дорожче ніж 4 класу і майже на 20 % дорожче ніж 5 класу. Хоча слід зазначити, що зміна пропозиції щоразу вносить свої поправки в напрямку зменшення чи збільшення ціни.

Як підсумок, можна дійти висновку, що в господарстві виробляється високоякісна екологічно чиста сільськогосподарська продукція, що відповідає вимогам всіх державних стандартів та нормативів.

2.3. Аналіз показників продуктивності праці і собівартості виробництва продукції рослинництва

Для того, щоб краще уявити стан справ у галузі рослинництва необхідно детально розглянути і проаналізувати собівартість виробництва і реалізації продукції рослинницької галузі. Спочатку прослідкуємо динаміку змін виробничої собівартості основних сільськогосподарських культур в ТОВ АФ "Орлівська" для того, щоб уявити які затрати несе підприємство на їх вирощування та збирання.

Таблиця 2.9

Динаміка зміни виробничої собівартості вирощування зернових і зернобобових культур, тис. грн.

Культури	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Відхилення 2014р. до 2012р. у %
1	2	3	4	5
Пшениця озима	359,7	540,4	828,5	зб. у 2.3 р.
Жито	484,9	490,7	483,1	99,6
Овес	551,7	405,8	213,0	38,6

Продовження табл. 2.9

1	2	3	4	5
Гречка	-	-	75,7	-
Інші зернові та зернобобові	215,7	469,4	616,5	зб. у 2.9 р.
Зернові і зернобобові-всього	1612,0	1906,3	2216,8	137,5

Табл. 2.9 надає інформацію про зміну розміру виробничої собівартості основних видів сільськогосподарських культур, що вирощуються в ТОВ АФ "Орлівська". Собівартість виробництва зернових і зернобобових в 2014 році зросла порівняно з 2012 роком на 604,8 тис. грн. або 37,5 %. Більше ніж у 2 рази (на 468,8 тис. грн.) зросла собівартість вирощування озимої пшениці. Якщо говорити про зниження собівартості виробництва, то вона спостерігається по таких культурах як жито та овес відповідно на 0,4 та 61,4 %.

Але при даному аналізі слід враховувати те, що змінювалися як обсяги виробництва кожної культури так і вартість тих чи інших робіт, які проводилися при їх вирощуванні та збиранні. Тому доцільно буде також проаналізувати зміну у часі собівартості 1 ц кожної з культур, що ми й зробимо нижче.

Таблиця 2.10

Динаміка зміни виробничої собівартості 1 ц продукції рослинництва, грн.

Культури	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Відхилення 2014р. до 2012р. %
Пшениця озима	77,4	79,4	70,5	91,1
Жито	73,3	83,8	58,8	80,2
Овес	70,1	98,3	66,5	94,9
Гречка	-	-	37,7	-
Інші зернові та зернобобові культури	60,4	72,2	71,8	118,9
Зернові і зернобобові-всього	71,0	81,9	69,8	98,3

З вищенаведеної табл. 2.10 видно, що собівартість виробництва 1 ц різних сільськогосподарських культур мала різні напрями змін. Зокрема, собівартість 1 ц зерна озимої пшениці в 2014 році становила 91,1% показника 2012 року; вона була вищою у 2012р. та 2013р. і складала 77,4 грн. та 79,4 грн. відповідно,

що пояснюється великими затратами на вирощування та збір врожаю внаслідок складних і негативних кліматичних умов по цих роках. Також в 2014 році порівняно з 2012 роком зменшилась собівартість 1 ц жита та вівса відповідно на 18,8 та 5,1 %. І загалом собівартість 1 ц зернових в 2014 році в порівнянні з 2012 роком знизилась на 1,2 грн. (на 1,7 %).

Для того, щоб краще уявити які витрати несло господарство по вирощуванню конкретної сільськогосподарської культури слід розглянути розподіл витрат в розрахунку на 1 га посівної площі (таблиця 2.11).

Таблиця 2.11

Грошово - матеріальні затрати в розрахунку на 1 га посівної площі, грн.

Культури	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Відхилення 2014р. до 2012р. %
Пшениця озима	2497,9	2585,6	3198,8	128,1
Жито	1750,5	2011,0	2391,6	136,6
Овес	1637,0	1629,7	2151,5	131,4
Гречка	-	-	2226,5	-
Інші зернові та зернобобові	1782,6	1602,0	2201,8	123,5
Зернові і зернобобові-всього	1833,9	1915,8	2536,4	138,3

Дані, що наведені у табл. 2.11 свідчать про те, що грошово-матеріальні затрати в розрахунку на 1 га посівної площі збільшились по зерновим і зернобобовим в 2014 році порівняно з 2012 роком на 702,5 грн. або 38,3 %. По всіх зернових культурах спостерігається збільшення грошово-матеріальних витрат, що пояснюється підвищенням цін на засоби захисту, на сільськогосподарську техніку, збільшення інших статей витрат, а також постійним підвищенням вартості паливно-мастильних матеріалів. І найбільше грошово-матеріальні затрати на 1 га посіву в 2014 році порівняно з 2012 роком зросли на озиму пшеницю (на 700,9 грн. або 28,1 %) , жито (на 641,1 грн або 36,6%) та овес (на 514,5грн. або 31,4%).

Слід також визначити стосовно озимої пшениці, як у визначаючої культури господарства, які саме фактори і яким саме чином впливали на зміну собівартості виробництва 1 ц зерна.

Таблиця 2.12

Факторний аналіз зміни собівартості 1 ц зерна озимої пшениці

Грошово-матеріальні затрати на 1 га, грн		Урожайність, ц/га		Собівартість 1 ц зерна, грн			Відхилення 2014 р. від 2012р (+;-)		
2012р	2014р	2012р	2014р	2012р	Ум1	2014р	Всього	в т. ч. за рахунок:	
								ГМЗ	Урожайності
249,8	319,9	32,3	45,4	77,4	79,57	70,5	-6,9	2,17	-9,07

З табл. 2.12 стає зрозумілим, чому в 2014 році собівартість 1 ц зерна озимої пшениці знизилась порівняно з 2012 роком на 6,9 грн. Це сталося оскільки грошово-матеріальні затрати в розрахунку на 1 га посіву озимої пшениці зросли на 70,1 грн., що й викликало збільшення собівартості 1 ц зерна на 2,17 грн., а от підвищення рівня урожайності на 13,1 ц/га потягнуло за собою зменшення собівартості 1 ц зерна на 9,07 грн. Отож, можна зробити висновок, що резервом зменшення собівартості виробництва 1 ц зерна озимої пшениці є зменшення грошово-матеріальних витрат на 1 га посіву цієї культури. Для цього в ТОВ АФ "Орлівська" необхідно застосовувати нові прогресивні технології вирощування, мінімізувати невиправдані витрати, привчати персонал до економічного використання всіх наявних засобів і ресурсів.

І щоб мати повне уявлення про те, що входить до складу собівартості виробництва продукції рослинництва, які саме елементи витрат займають найбільшу питому вагу нижче розглянемо динаміку змін і паралельно структуру собівартості продукції рослинництва за 2012-2014 роки.

Інформація, наведена у таблиці 2.13 показує, що собівартість виробництва продукції рослинництва в 2014 році порівняно з 2012 роком зросла на 662,7 тис. грн. (на 35,8%). Це викликано збільшенням розміру всіх елементів витрат, що входять до складу собівартості продукції рослинництва, окрім електроенергії (витрати на її знизилась на 6,8 тис. грн. або 28,3 %).

Таблиця 2.13

Динаміка змін та структура собівартості за елементами затрат на продукцію
рослинництва

Елементи затрат	2012 р.		2013 р.		2014 р.		В середньому за 2012-2014 роки	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Витрати на оплату праці	301,4	16,3	296,2	14,8	388,8	15,5	328,8	15,5
Відрахування на соц.заходи	112,1	6,0	110,2	5,5	138,9	5,5	120,4	5,7
Насіння	234,3	12,6	276,8	13,9	262,6	10,4	257,9	12,1
Мінеральні добрива	332,4	17,9	337,4	16,9	448,4	17,8	372,7	17,5
Нафтопродукти	394,4	21,3	411,3	20,6	576,6	22,9	460,8	21,7
Електроенергія	24,0	1,3	17,3	0,9	17,2	0,7	19,5	0,9
Запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали	112,4	6,0	97,3	4,9	116,5	4,6	108,7	5,1
Амортизація	86,7	4,7	125,5	6,3	141,0	5,7	117,7	5,6
Інші витрати	255,1	13,9	322,7	16,2	425,5	16,9	334,5	15,9
Всього	1852,8	100,0	1994,7	100,0	2515,5	100,0	2121,0	100,0

В середньому ж за 2012-2014 роки найбільшу питому вагу займають нафтопродукти, мінеральні добрива, витрати на оплату праці і відповідно 21,7 ; 17,5; 15,5%%, а найменшу - відрахування на соціальні заходи (5,7 %), електроенергія (0,9 %) , амортизація основних засобів (5,6 %).

Перейдемо до аналізу продуктивності та трудомісткості праці в галузі рослинництва в ТОВ АФ "Орлівська". Це дасть більш повне уявлення про те, як використовується робоча сила при вирощуванні сільськогосподарських культур, наскільки ефективно вона виконує свою роботу, скільки праці затрачається на виконання тих чи інших завдань в рослинницькій галузі.

З нижченаведеної таблиці 2,14 видно, що загалом показники продуктивності праці в галузі рослинництва у ТОВ АФ "Орлівська" в останні роки підвищилися. Зокрема обсяги валової продукції, виробленої 1 працівником за день в 2014 році порівняно з 2012 роком збільшились на 0,7 тис. грн. або 19,4%. Це свідчить про підвищення інтенсивності використання робочої сили, підвищення її професійного рівня, сумлінного ставлення до виконуваної роботи, зацікавленості працівників в результатах своєї діяльності.

Продуктивність же праці, виражена у фізичних обсягах виробництва продукції також зростає: зернових і зернобобових культур за 1 люд.-год. в 2014 році вироблялося на 0,22ц більше ніж в 2012 році; аналогічно озимій пшениці - на 0,18 ц.

Таблиця 2.14

Показники продуктивності праці при вирощуванні сільськогосподарських культур в господарстві ТОВ АФ «Орлівська»

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Відхилення 2014р. від 2012р. (+;-), %	
				абсолют.	відносне
Вихід валової продукції на 1 працівника в рослинництві, тис. грн.: -за рік	94,8	139,4	113,1	+18,3	119,3
-за день	0,36	0,52	0,43	+0,07	119,4
Вироблено продукції за 1 люд.-год., ц -зернові та зернобобові всього	0,57	0,60	0,79	+0,22	138,5
-озима пшениця	0,115	0,176	0,295	+0,18	254,5
Затрати праці на 1 ц, люд.-год.: -зернові та зернобобові всього	1,71	1,62	1,33	-0,38	77,8
-озима пшениця	8,55	5,76	3,42	-5,13	40,0

Затрати праці або трудомісткість виробництва продукції рослинництва у ТОВ АФ "Орлівська" зменшилась, що безумовно є позитивним явищем. Це свідчить про те, що в господарстві почали використовуватися більш прогресивні технології, відбувається автоматизація та механізація окремих виробничих процесів, оптимальним чином розподіляються затрати живої сили.

Затрати праці на 1 ц виробленої продукції зернових та зернобобових культур в 2014 році порівняно з 2012 роком зменшились на 22,2 % (0,38 люд.-год.), на 1 ц зерна озимій пшениці зменшились на 60 % (5,13 люд.-год.).

Проведемо аналіз впливу факторів урожайності озимій пшениці та прямих затрат праці на 1 га посіву озимій пшениці на показник продуктивності виробництва зерна в господарстві, порівнюючи 2014 рік з 2012 роком.

Таблиця 2.15

Факторний аналіз зміни продуктивності виробництва зерна озимої пшениці

Урожайність, ц/га		Затрати праці на 1 га посіву, люд.-год.		Продуктивність, ц			Відхилення 2014 р. від 2012 р (+;-)		
2012р	2014р	2012р	2014р	2012р	Ум1	2014р	Всього	в т. ч. за рахунок:	
								Урожайності	Затрат праці
32,3	45,4	45,1	45,7	0,72	0,74	0,99	0,27	0,02	0,25

Як видно з табл. 2.15 в 2014 році продуктивність виробництва зерна озимої пшениці за 1 люд.-год. порівняно з 2012 роком зросла на 0,27 ц. Це сталося за рахунок підвищення рівня врожайності озимої пшениці на 13,1 ц/га, що призвело до збільшення продуктивності на 0,02 ц, а внаслідок того, що затрати праці на 1 га посіву залишалися незмінними, продуктивність підвищилася на 0,25 ц.

Резервами підвищення продуктивності виробництва зерна озимої пшениці є як підвищення рівня її врожайності для чого необхідно використовувати високопродуктивні сорти, вдосконалювати технологію вирощування і збирання, інтенсифікувати всі виробничі процеси, так і зниження прямих затрат праці на 1 га посіву озимої пшениці, чого можна досягти шляхом оптимального розподілу праці та вдосконалення процесу виконання окремих технологічних операцій.

2.4. Основні показники економічної ефективності функціонування галузі рослинництва

В цьому розділі ми спробуємо проаналізувати показники економічної ефективності та кінцеві результати функціонування рослинницької галузі в ТОВ АФ "Орлівська". Спробуємо визначити рентабельним чи збитковим є вирощування сільськогосподарських культур і які заходи потрібно

впроваджувати в господарстві для поліпшення прибутковості діяльності. Аналіз будемо здійснювати за період з 2012 по 2014 рік.

Таблиця 2.16 подає інформацію про ефективність вирощування різних видів сільськогосподарських культур в господарстві, тобто про їх рентабельність чи збитковість. Прибуток від вирощування озимої пшениці в 2014 році збільшився на 161,8 тис. грн. порівняно з 2012 роком, але збільшилася й виробнича собівартість на 468,8 тис. грн.: значно знизилась відповідно і рентабельність з 76,6 % до 52,8 %. Але все одно пшениця залишається в ТОВ АФ "Орлівська" одним з основних прибутково утворюючих видів продукції.

Таблиця 2.16

Аналіз показників ефективності виробництва продукції рослинництва

Культури	2012 р.			2013 р.			2014 р.			Відх. (+;-) 2014р. до 2012р.		
	Прибуток, тис. грн.	Виробнича собівартість, тис. грн.	Рентабельність, %	Прибуток, тис. грн.	Виробнича собівартість, тис. грн.	Рентабельність, %	Прибуток, тис. грн.	Виробнича собівартість, тис. грн.	Рентабельність, %	Прибуток	Виробнича собівартість, тис. грн.	Рентабельність
Пшениця озима	275,5	359,7	76,6	333,7	540,4	61,7	437,3	828,5	52,8	161,8	468,8	- 23,8
Жито	371,8	484,9	76,6	135,6	490,7	27,6	93,2	483,1	19,3	-278,6	-1,8	- 57,3
Овес	84,4	551,7	15,3	119,0	405,8	29,3	130,4	213,0	61,2	46,0	-338,7	45,9
Гречка	-	-	-	-	-	-	-18,5	75,7	-24,4	-	-	-
Інші зернові зернобобові	150,8	215,7	70,0	233,9	469,4	49,8	354,5	616,5	57,5	203,7	400,8	- 12,5
Зернові та зернобобові-всього	882,5	1612	54,7	822,2	1906,3	43,1	998,9	2216,8	45,1	116,4	604,8	-9,6

Підвищення як розміру прибутку так і показника рентабельності в 2014 році спостерігається лише по таким культурам як овес (приріст прибутку порівняно з 2012 роком – 46,0 тис. грн., рівня рентабельності – 45,9 %). Гречка є збитковою культурою.

Загалом рентабельність вирощування зернових і зернобобових в 2014 році порівняно з 2012 роком знизилась на 9,6 %, найбільший рівень вона мала в 2012 році – 54,7 %, а найменший в 2013 – 43,1 %, що було спричинено

значними затратами внаслідок несприятливих природно-кліматичних умов (заморозків, літньої засухи).

Далі слід проаналізувати вплив факторів на зміну показника рентабельності виробництва озимої пшениці, щоб визначити заходи, які необхідно впроваджувати у господарстві для його підвищення.

Таблиця 2.17

Факторний аналіз зміни рентабельності виробництва озимої пшениці

Прибуток, тис. грн.		Виробнича собівартість, тис.грн		Рівень рентабельності,%			Відхилення 2014 р. від 2012 р. (+;-)		
2012р	2014р	2012р	2014р	2012р	ум1	2014р	Всього	в т. ч. за рахунок:	
								Прибутку	Собівартості
275,5	437,3	359,7	828,5	76,6	121,6	52,8	-23,8	45,0	-68,8

Як видно з таблиці 2.17 показник рентабельності в 2014 році знизився на 23,8 % порівняно з показником 2012 року. Така зміна викликана тим, що в 2014 році порівняно з 2012 роком збільшився на 339,5 тис. грн. дохід від реалізації озимої пшениці, що призвело до підвищення рентабельності на 45 %, також на це вплинуло збільшення виробничої собівартості пшениці в 2014 році на 468,8 тис. грн., що в свою чергу викликало зниження рентабельності на 68,8 %.

Отож резервом підвищення рентабельності виробництва озимої пшениці є зниження виробничої собівартості цієї культури. А для цього досліджуємого господарства необхідно оптимальним чином розподіляти наявні виробничі ресурси, уникати невиправданих витрат, застосовувати технології, що вимагають менших затрат.

Таблиця 2.18

Резерви зниження собівартості виробництва озимої пшениці

Назва показника	Фактично по господарству
1	2
Площа посіву, га	259
Урожайність, ц/га	45,4
Валовий збір, ц	11750
Всього витрат, тис. грн.	828,5

Продовження табл. 2.18

1	2
в т. ч. на 1 га, грн.	3,20
на 1 ц, грн.	70,5
Можливе збільшення виробництва продукції	14521,3
в т. ч. на 1 га, ц	10,7
на всю площу	2771,3
Додаткові витрати на додаткову продукцію, тис. грн.	195,37
Можливе зниження виробничих витрат, тис. грн.	59,1
Можливі витрати (прогнозовані), тис. грн.	964,77
в т. ч. на 1 га, грн.	3,72
на 1 ц, грн.	66,4

З вищенаведеної таблиці видно, що внаслідок впровадження в господарстві заходів по зменшенню виробничих витрат на вирощування озимої пшениці та підвищення його урожайності собівартість 1 ц цієї культури зменшиться на 4,1 грн.

Це перш за все досягається чіткою взаємодією транспортних засобів та сільськогосподарських машин під час збирання врожаю, що зменшує витрати на ГСМ та на ремонт техніки і зниження затрат праці внаслідок підвищення продуктивності праці.

Таблиця 2.19

Економічна ефективність вирощування зернових у господарстві

Показник	2012 рік	2013 рік	2014 рік	Відхилення 2014р. від 2012р. (+,-)	Відхилення 2014р. до 2012р, %
Площа, га	879	995	874	-5	99,4
Урожайність, ц/га	25,8	23,4	36,3	+10,5	140,7
Валовий збір, ц	22707	23286	31756	+9049	139,8
Виробнича собівартість, тис. грн	1612,0	1906,3	2216,8	+604,8	137,5
Чистий прибуток, тис. грн	1914,4	2264,6	2815,6	+901,2	147,0
Рентабельність, %	32,7	26,0	31,5	-1,2	96,3

З даних табл. 2.19 можемо спостерігати, що у 2014 році, в порівнянні з 2012 роком, площа посівів зернових зменшилась на 5 га, але валовий збір зернових збільшився на 9049 ц або на 39,8% за рахунок того, що підвищилась урожайність на 10,5 ц/га (40,7%). Підвищилась виробнича собівартість зернових на 37,5%, але за рахунок того, що підвищились витрати на вирощування збільшився валовий збір зернових. Зростання валового збору сприяло підвищенню чистого прибутку на 47%. Рівень рентабельності у 2014 році зменшився на 1.2% в порівнянні з 2012 роком.

3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ ТА ЗЕРНОБОБОВИХ В ТОВ АФ «ОРЛІВСЬКА»

3.1. Підвищення врожайності за рахунок удосконалення технології виробництва продукції рослинництва

Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва визначається рівнем виробництва, рівнем освоєння прогресивної технології і організації виробництва на базі комплексної механізації процесів праці, кількістю і якістю внесених у ґрунт добрив, щільністю поголів'я тварин, тобто витратами на одиницю земельної площі. Вона є основою подальшого підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, оскільки в результаті впровадження прогресивної технології і вдосконалення організації праці за порівняно менших ресурсів можна одержати більшу кількість продукції з меншими витратами на її одиницю.

Суть інтенсивних технологій полягає в тому, що виробництво продукції здійснюється на основі новітніх досягнень науково-технічного прогресу при створенні умов для сільськогосподарських культур відповідно до фаз їх росту на основі комплексу факторів в оптимальній пропорції протягом всього вегетаційного періоду з метою забезпечення рівня програмованого урожаю. Це означає:

- розміщення культур у сівозміні після науково обґрунтованих попередників;
- висівання стійких проти засухи і полегання, хвороби і шкідників високоврожайних районованих сортів за високої якості посівного матеріалу;
- застосування інтегрованих систем боротьби із хворобами, шкідниками і бур'янами;
- здійснення виробництва відповідно до наукової системи організації праці;

- виконання всіх виробничих процесів відповідно до агротехнічних і організаційно-економічних заходів із залученням висококваліфікованих кадрів.

Ресурсозберігаючі технології вирішують складні проблеми розвитку сільського господарства і одна з них - збільшення врожайності сортів і поліпшення якості продукції та охорони ґрунту, води і атмосфери від забруднення. Незважаючи на високу ефективність технологій вирощування зернових культур, застосування яких дає можливість зберегти десятки тисяч тон різноманітних ресурсів, перехід господарств від звичайних традиційних технологій до ресурсозберігаючих необхідний.[12]

Великі витрати ресурсів під наступний урожай та й значні залишки їх у ґрунті негативно впливають на навколишнє середовище, порушуючи екологічну рівновагу, в результаті чого дорожчає виробництво, собівартість кінцевої продукції різко зростає, конкурентна здатність таких технологій послаблюється. Господарство втрачає можливість самоокупності, самофінансування, кредитоздатність, внаслідок чого починається виробнича і фінансова криза. Навіть передові господарства з міцною фінансовою основою при необмежених витратах ресурсів швидко перетворюються в слабкі. А головне - зменшується родючість ґрунту, землеробство не забезпечує навіть планового врожаю.

Інтенсифікація в сільськогосподарському виробництві зумовила складну екологічну обстановку в Україні. Таке становище склалося внаслідок прорахунків у розміщенні та розвитку виробничих сил, вкрай низького рівня розроблених наукою технологій та відсутності в них проти затратного механізму, що призводить до невиправданих витрат ресурсів і енергії, забруднення навколишнього середовища. Затратний механізм у землеробстві особливо негативно впливає на стан ґрунтів, оскільки родючість їх сформувалась під впливом двох взаємопов'язаних факторів: природних властивостей та властивостей, набутих у процесі сільськогосподарського використання.

Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва, яка здійснювалась головним чином шляхом хімізації, меліорації та механізації, забезпечила підвищення врожаїв сільськогосподарських культур, збільшення валової продукції, значне зменшення частки ручної праці.[20]

Поряд з цим, інтенсифікація виробництва, а з нею і великі витрати ресурсів, зумовили цілий ряд негативних явищ у землеробстві, які, насамперед, призвели до погіршення структури земельних ресурсів, посилення ерозійних процесів, зниження родючості ґрунту в усіх його проявах.

У наші часи, коли ресурси в сільськогосподарському виробництві значно обмежені, життєво необхідною є потреба у створенні методів і процедур автоматизованого проектування ресурсозберігаючих технологій. Проте засоби, що використовуються для розв'язання цієї проблеми, на мій погляд, не цілком слушні. У практиці наукових досліджень переважають ситуації, коли аспекти мінімізації використання ресурсів вивчаються в польових дослідках на прикладі кожного окремо взятого агрозаходу, у кращому разі - технологічного процесу. Спроби звести одержані в різних дослідках ресурсозберігаючі елементи технологій в єдину систему виняткові, та й за своєю суттю некоректні, бо механічне об'єднання таких елементів може і сформує відносно “економну” технологію, але не дасть змоги досягти найвищої в конкретних умовах продуктивності культури. До того ж, у цьому разі виключається можливість оперативного втручання в технологічний процес у разі зміни ситуації на полі.

У провідній галузі сільського господарства – рослинництві – існують значні резерви підвищення енергетичної ефективності виробництва продукції. Однією з причин неефективного використання машинно-тракторного парку з огляду на енерговитрати в “пікові” періоди, коли енергонасиченість трактори внаслідок нестачі менш потужних вимушено використовуються на технологічних операціях з низьким енергетичним навантаженням. Одним з шляхів усунення зазначеного недоліку є удосконалення розміщення сільськогосподарських культур на полях сівозмін з огляду на транспортний

чинник. Слід максимально наблизити посіви до місць споживання і переробки врожаю сільськогосподарських культур.

Щоб зменшити витрати пального на холості переїзди агрегатів, варто застосовувати крупно групове використання техніки з забезпеченням її охорони в неробочий час та заправкою паливом на місці роботи пересувними заправниками, організувати двозмінне використання технічних засобів.

Шляхом зменшення навантаження машинно-тракторного парку в “пікові” періоди є формування структури посівів з огляду на кон’юнктуру продовольчого ринку, наявність технічних параметрів. Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва визначається рівнем виробництва, визначається рівнем освоєння прогресивної технології і організації виробництва на базі комплексної механізації процесів праці, кількістю і якістю внесених у ґрунт добрив, щільністю поголів’я тварин, тобто витратами на одиницю земельної площі. В результаті впровадження прогресивної технології і вдосконалення організації праці за порівняно менших ресурсів можна одержати більшу кількість продукції з меншими витратами на її одиницю.

В господарстві ТОВ АФ «Орлівська» застосовується наступна технологія вирощування озимої пшениці. Передпосівний обробіток ґрунту здійснюється таким чином: лущення стерні на 6-8 см в два сліди проводиться трактором Т-150К в агрегаті з ЛДГ-15, оранка також проводиться трактором Т-150К з ПЛН-5-3,5. Завантаження мінеральних добрив в подрібнювач проводиться ЮМЗ-6Л і ПА-086; подрібнення мінеральних добрив проводиться Т-25 ИСУ-4. Транспортуються і вносяться мінеральні добрива ЮМЗ-6Л та ІРМГ-4.

Культивація на 5-6 см проводиться ЮМЗ-6Л та КПС-4. Сівба з внесенням добрив проводиться трактором Т-74 та ЗСЗ-3,6. Скошування у валки проводиться ЮМЗ-6Л та ЖРС-4,9Л. Підбирає і обмолочує валки комбайн “Дон-1500”. Перевезення зерна проводиться автомобілями ГАЗ-САЗ із БЗБ. При запропонованій інтенсивній технології операції проводяться наступним чином: лущення стерні на 6-8 см в два сліди проводиться Т-150К та ЛДГ-15, безвідвальний обробіток ґрунту – Т-74, КПГ-2,2+БІГ-3+ЗККШ-6.

Таблиця 3.1

Порівняльна характеристика використання існуючої та проектової технології вирощування озимої пшениці в ТОВ АФ «Орлівська»

Нормативи прямих затрат, грн	Технологія вирощування				Відхил % проекту від діючої технології	
	існуюча		проектна		на 1 га	на 1 ц
	на 1 га	на 1ц	на 1 га	на 1ц		
Затрати праці, люд.-год.	27,9	0,79	31,8	0,6	114,0	75,9
Оплата праці з нарахуваннями	479,0	10,6	603,5	8,9	126,2	84,6
Насіння	317,4	7,0	317,4	5,18	100,0	74,0
Добрива – всього	1042,5	23,0	1337,5	20,1	128,3	87,4
В т. ч. органічні	-	-	15,0	0,3	-	-
мінеральні	1042,5	23,0	1337,5	20,1	86,9	58,3
Амортизація	159,8	3,5	108,0	3,5	67,6	100,0
Затрати на ремонт	30,5	0,7	-	0,8	-	114,3
Засоби захисту рослин	-	-	117,7	2,5	-	-
Затрати на зрошення	-	-	153,2	-	-	-
Інші прямі затрати	895,1	25,7	895,1	25,7	100	100
Всього прямих затрат	3198,8	70,5	4676,6	76,8	146,2	109,0

Транспортуються і вносяться мінеральні добрива ЮМЗ-6 та ІРМГ-4. Культивується ґрунт на 5-6 см ЮМЗ-6Л та КПС-4. Сівба з внесенням мінеральних добрив проводиться Т-74 та ЗСЗ-3,6. Прикочуються посіви Т-74 та ЗККШ-6А. Підкормка проводиться Т-70С та СЗ-3,6.

Скошується озима пшениця у валки ЮМЗ-6Л та ЖРС-4,9Л. Підбираються і обмолочуються валки комбайном “Дон –1500”. Відвезення зерна від комбайна відбувається автомобілями ГАЗ-САЗ та БЗБ. Солома перевозиться ЮМЗ-6Л та 2ПТС- 4М. Скиртується солома МТЗ-80, ПФ-0,5. Первинна очистка зерна проводиться електричним двигуном ОВП-20А. Очищається і сортується насіння електричним двигуном ОС-4,5А.

Отже, за інтенсивної технології відносно існуючої в господарстві збільшились затрати праці на 1 га на 14%, оплата праці зросла на 26,2%, витрати на добрива – на 28,3%. Знизились витрати на мінеральні добрива та амортизацію відповідно на 13,1% та 32,4%. При існуючій технології

урожайність з 1 га становила 45 ц/га, а при інтенсивній – 47 ц/га основної продукції.

Таблиця 3.2

Прогнозні показники ефективності вирощування озимої пшениці при застосуванні проекрованої технології

Показники	2014 рік	2016 рік	Відхилення 2016 р. до 2014 р.,%
1.Урожайність, ц/га	45,4	53,9	118,7
2.Виробнича собівартість, тис. грн.	828,5	841,4	101,6
3.Виручка від реалізації, тис. грн.	820,4	835,0	101,8
Прибуток, тис. грн	437,3	452,7	103,5
Рентабельність,%	52,8	57,3	+4,5

З даних табл. 3.2 можемо спостерігати, що при застосуванні проектної технології виробництва озимої пшениці у 2016 році, в порівнянні з 2014 роком, збільшиться виробнича собівартість озимої пшениці на 12,9 тис. грн (1,6%), але завдяки тому, що пропонується підвищити внесення добрив урожайність підвищиться на 8,5 ц/га (18,7%), збільшиться виручка від реалізації на 14,6 (1,8%). Відповідно збільшиться прибуток підприємства на 15,4 тис.грн. (3,5%), а рентабельність озимої пшениці у 2016 році перевищуватиме рентабельність 2014 року на 4,5%. Тому запропонована технологія виробництва зернових є доцільною для використання.

3.2.Удосконалення структури посівних площ як фактор підвищення ефективності галузі

У 2015 році, в рослинництві очікується зростання обсягів виробництва валової продукції на 8,5%, або на 109,9 млн. грн. В тому числі по сільгосппідприємствах на 23,0%, по господарствах населення – на 1,8%. Ріст відбудеться за рахунок збільшення виробництва зерна, технічних і олійних культур. Прибуткове ведення зернового господарства та стабільні ціни на

продукцію сприятимуть розширенню посівних площ у 2015 році. Поряд з культурами продовольчої групи, серед яких провідне місце займатиме пшениця.

Важлива складова частина технології одержання стабільно високих урожаїв пшениці озимої - правильний добір попередників і науково обґрунтоване розміщення сортів з урахуванням їх біологічних особливостей. В умовах нестійкого волого забезпечення лише по пару і після кращих попередників можна надійно одержувати дружні сходи озимих і мати стабільно високу урожайність [20].

Під впливом ґрунтово-кліматичних і економічних умов протягом тривалого історичного періоду в країні сформувалось регіональне розміщення основних зернових культур і відповідна структура виробництва зерна в Україні.

При територіальному розміщенні зернових культур важливо враховувати їх біологічні особливості, вимоги до температурних умов, вологи та стану ґрунтового покриву щодо забезпечення потреб живлення рослин. Отже, йдеться не про взагалі виробництво "зерна" як такого, а про виробництво конкретної зернової культури залежно від потреби і кон'юнктури ринку. Суб'єктом зернового ринку завжди виступає не взагалі зерно, а пшениця, жито, ячмінь, кукурудза та інші види зернових культур. До того ж, коли йдеться про зерно окремих злакових культур, то насамперед мається на увазі цільове призначення його виробництва. Зазначені та інші особливості розвитку зернової галузі, насамперед стосовно характеру і цілей використання зерна, мають бути найповніше враховані при аналізі зернового виробництва і формуванні внутрішньодержавного та міждержавного ринків. Адже ринок - один з важливих чинників, який суттєво впливає на розвиток зернового господарства. Саме зміни, які відбулися з сфері попиту і пропозиції, вносять відповідні корективи до структури посівних площ, валових зборів та регіонального розміщення виробництва зерна. Крім того, визначальними чинниками територіального розміщення зернового виробництва значною мірою слугують національні традиції щодо цільового призначення вирощування

зернових культур та використання зерна. Більша ж частина зібраного урожаю має товарний характер, реалізується за межами підприємств-виробників. На його основі формується внутрішній і зовнішній ринок зерна, який ставить чіткі вимоги щодо якісного складу кожного його виду і характеру призначення - продовольчого, фуражного, технічного, насінневого. У зв'язку з цим у планово-виробничій та обліково-звітній документації товаровиробників слід відображати окремо рух кожного виду зерна.

Нині в структурі зернового балансу країни переважає виробництво продовольчої групи культур, серед яких провідне місце займає пшениця, що зумовлюється її високими споживчими якостями як незамінного продукту харчування населення майже всіх континентів світу. Однак значна частина пшениці використовується і на фуражні цілі, оскільки фуражного зерна виробляється поки що менше від потреби.[22].

Інтенсифікація землеробства завжди є першочерговим завданням господарств усіх форм власності. Незаперечне найважливішим фактором підвищення врожайності всіх сільськогосподарських культур та якості продукції є раціональне їх розміщення в сівоzmінах з урахуванням біологічних особливостей.

Важливим резервом органічних речовин є сидерати, які застосовують на зелене добриво, а саме: люпин, горох, буркун, гірчиця, рапс, гречка та ін.

ТОВ АФ «Орлівська», яке знаходиться в зоні Полісся ввело в свої сівоzmіни вирощування гречки, люпину.

По характеру вирощування та використання зелені добрива розподіляють на такі, що вирощують як самостійну культуру і такі, що вирощують як проміжну. При заорюванні маси сидератів ґрунти збагачуються органічною речовиною і азотом не тільки під урожай поточного року, але й під наступну культуру, вивільняє Р,К,Мg і Са із важкодоступних форм і запобігає їх вимиванню. Зелені добрива (сидерати) підвищують продуктивність сівоzmіни і якість одержуваної продукції, а також виконують фітосанітарні функції. Зелені добрива доцільно використовувати:

- на віддалених ділянках аграрних підприємств куди важко або економічно недоцільно вивозити органічні добрива з ферм;
- в господарствах, де надто мало органічних добрив тваринного походження;
- на ділянках з низькою продуктивністю ґрунтів для активізації мікробіологічних процесів і дії інших додаткових видів органічних добрив, наприклад соломи.

На півночі Сумської області родючість ґрунтів нижча, а потреба в органічних добривах більша, ніж в Лісостеповій зоні. З метою покращення результатів виробничої сфери Полісся, створення робочих місць запропоновано вирощування люпину. Враховуючи ситуацію в регіоні, власні виробничі можливості й природно-кліматичні вимоги Полісся Сумської області, вирощування люпину дозволить С.Будському, Шостинському та Ямпільському районам, які спеціалізуються на виробництві картоплі і зернових, покращити якісний стан своїх ґрунтів.

Вирощування бобових сидератів як проміжну культуру дозволяє накопичити до 350-400 кг/га екологічно чистого біологічного азоту і забезпечує прирост урожаю першої культури в середньому так:

- картоплі – на 60-90 ц/га;
- силосної кукурудзи та соняшнику – на 50-150 ц/га;
- зерна гречки – на 5-8 ц/га;
- ячменю, вівса, озимого жита – на 6-10 ц/га .

Варіант поповнення гумусом ґрунту за рахунок внесення гною нами розглядається як один із можливих, але не переважаючим в сучасних умовах, через різке скорочення поголів'я худоби, свиней та птиці. Без підтримки державою розвитку галузі тваринництва в найближчій перспективі налагодити виробництво гною практично не можливо. Це стосується і торфоперегнійних компостів, бо їх виробництво пов'язане з використанням гною.

Варіанти поповнення органічними речовинами ґрунту відрізняються по вартості. Так, найдешевший I варіант для усіх зон області – поповнення

гумусом ґрунту шляхом вирощування сидератів; II варіант поповнення органікою ґрунту за рахунок гною дорожчий від I варіанту майже в 3 рази; вартість III варіанту: поповнення ґрунту органічною речовиною за рахунок соломи дешевше II варіанту майже в 1,5 рази.

При цьому ми вважаємо, що в сучасних умовах фінансової кризи аграрних підприємств, найбільш прийнятним є III-й варіант, бо він має ряд переваг перед I і II. Так, забезпечення ґрунту гумусом шляхом вирощування сидератів принесе господарству додаткові реальні витрати засобів та праці на виробництво такої культури.

Якщо в господарстві немає насіння та інших засобів виробництва, воно обмежене технічними можливостями наявної техніки треба обрати II чи III варіанти:

Другий варіант може бути застосований при умові достатнього забезпечення гноєм власного виробництва, що в умовах різкого зменшення поголів'я худоби виконати можна тільки частково.

Третій варіант – поповнення гумусом ґрунту за рахунок соломи має переваги перед першими двома варіантами за рахунок того, що не вимагає додаткових витрат праці і засобів виробництва, а по ефективності гумусоутворення дорівнює їм.

Таблиця 3.3

Ефективність виробництва озимої пшениці з урахуванням зміни структури посівних площ

Показник	2014 рік	2016 рік	Відхилення 2016р. до 2014 р.,%
Посівна площа, га	259	259	100
Урожайність, ц/га	45,4	53,9	118,7
Валовий збір, ц	11750	13960,1	118,8

Дані табл. 3.3 показують, що провівши удосконалення посівних площ в ТОВ АФ «Орлівська» і застосувавши запропоновану технологію виробництва

урожайність озимої пшениці у 2016 році збільшиться на 8,5 ц/га або на 18,7%. За рахунок підвищення урожайності валовий збір озимої пшениці підвищиться на 2210,1 ц або на 18,8%.

Отже, можна зробити висновок, що за рахунок удосконаленні структури посівної площі та правильно вжитих заходів по вдосконалення структури землі можна досягти підвищення ефективності галузі, а відповідно підвищити прибуток агрофірми.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Тема ефективності виробництва зернових та зернобобових актуальна в будь – який час, тому що зернова продукція незамінна в усіх галузях господарювання. Вона є продуктом харчування для населення, сировиною для переробки та виготовлення хлібо - булочних виробів, кормом для тварин в галузі тваринництва.

У процесі написання курсової роботи з даної теми було виконано поставлені завдання. Ми ознайомились з теоретичними основами землекористування з урахуванням специфіки агропромислового комплексу України, проаналізували фінансово-господарську діяльність ТОВ АФ «Орлівська», запропонували шляхи вдосконалення економічної ефективності виробництва продукції зернових та зернобобових в ТОВ АФ «Орлівська».

На основі проведеного дослідження на тему «Економічна ефективність виробництва продукції зернових та зернобобових» в ТОВ АФ «Орлівська» Ямпільського району нами було зроблено наступні висновки:

- проаналізувавши поняття та сутність економічної ефективності сільськогосподарського виробництва визначили, що вона означає збільшення продуктів харчування і сільськогосподарської сировини з найменшими затратами праці, коштів і природних ресурсів на одиницю продукції при збереженні або поліпшенні навколишнього природного середовища;
- розглянувши систему показників економічної ефективності сільськогосподарського виробництва встановили, що являє собою загальна і порівняльна економічна ефективність сільського господарства, як розраховується економічний ефект від впровадження заходів;
- охарактеризувавши фактори підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, зрозуміли характер і наслідки їх впливу, можливості застосування в тих чи інших умовах господарювання;
- в цілому умови в ТОВ АФ «Орлівська» є сприятливими для здійснення виробництва сільськогосподарської продукції;

- набір сільськогосподарських культур, що вирощуються в господарстві оптимальний на даному етапі його функціонування і відповідає природно-кліматичним умовам, що склалися в цій місцевості;
- земельний фонд у господарстві використовується ефективно, з кожним роком збільшується вартість валової продукції в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь;
- в господарстві ефективно використовується робоча сила про що свідчить підвищення показників продуктивності праці і зниження трудомісткості виробленої продукції;
- забезпеченість підприємства основними виробничими фондами зменшується про що говорить зменшення показника фондоозброєності (на 3,6 та 5,2 % відповідно в 2014 році порівняно з 2012 роком), але в той же час вони почали інтенсивніше використовуватися, оскільки фондовіддача за цей період зросла на 17,4 %;
- рівень рентабельності є стабільним; розмір чистого прибутку, отриманий як в розрахунку на 100 га с/г угідь, так і на 1 середньорічного працівника зріс відповідно на 35,8 і 47,8 % в 2014 році порівняно з 2012 р.;
- в структурі посівних площ господарства переважають зернові та зернобобові культури (100 %): найбільше в 2014 році було посіяно озимої пшениці (29,6%), жита (23,1%) інших зернових (люпин) (32,1%);
- урожайність зернових культур збільшується, за винятком гречки;
- підприємство отримує сільськогосподарську сировину, що відповідає вимогам всіх державних норм та стандартів;
- хоча виробнича собівартість 1 ц продукції культур і зменшились, але це викликано не оптимізацією виробничих витрат, а перш за все зменшенням обсягів виробництва;
- кінцевий результат у вигляді отриманого прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції в 2014 році збільшився практично по всіх видах культур, окрім жита, де він зменшився на 278,6 тис. грн.

Пропозиціями по вдосконаленню економічної ефективності виробництва зернових та зернобобових будуть:

- розміщення культур у сівозміні після науково обґрунтованих попередників;
- висівання стійких проти засухи і полягання, хвороби і шкідників високоврожайних районованих сортів за високої якості посівного матеріалу;
- застосування інтегрованих систем боротьби із хворобами, шкідниками і бур'янами;
- здійснення виробництва відповідно до наукової системи організації праці;
- виконання всіх виробничих процесів відповідно до агротехнічних і організаційно-економічних заходів із залученням висококваліфікованих кадрів.
- Швидка доставка зернової продукції до місця зберігання або пункту переробки.
- Удосконалювати способи зберігання зерна у приміщеннях різного роду.
- Також, аби врожай набув бажаних результатів, важливо завчасно готуватися до посіву, щоб вкластися у агротехнічні строки.

При територіальному розміщенні зернових культур важливо враховувати їх біологічні особливості, вимоги до температурних умов, вологи та стану ґрунтового покриття щодо забезпечення потреб живлення рослин

Варто приділяти увагу інтенсифікації землеробства, адже це першочергове завданням господарств усіх форм власності. Незаперечне найважливішим фактором підвищення врожайності всіх сільськогосподарських культур та якості продукції є раціональне їх розміщення в сівозмінах з урахуванням біологічних особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР//Законодавство України / [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. - Назва з екрану.
2. Кодекс законів про працю : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Редакція від 07.08.2015// Законодавство України. - [Електронний ресурс] .- Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08/paran600#n600>. – Назва з екрану.
3. Господарський кодекс від 16 січня 2003 року №436-IV. Редакція від 20.09.2015 // Законодавство України. - [Електронний ресурс] . - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. – Назва з екрану.
4. «Про господарські товариства»: Закон України від 19 вересня 1991 року №1576- XII. (із змінами та доповненнями) // Законодавство України. - [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>. - Назва з екрану.
5. «Про зерно та ринок зерна в Україні»: Закон України від 4 липня 2002 року. Редакція від 11.02.2015// Законодавство України. - [Електронний ресурс] .- Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/37-15>
6. В. М. Єрмоленко. Аграрне право України : підручник / , О. В. Гафурова, М. В. Гребенюк [та ін.]; за заг. ред. В. М. Єрмоленка. — К.; Юрінком Інтер, 2010. - 608 с
7. Аграрна біржа [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://agrex.gov.ua/>. – Назва з екрану.
8. Аграрник [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.agrarnik.com/>. – Назва з екрану.
9. Агробізнес сьогодні [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/>. – Назва з екрану.

10. Бізнес-план розвитку сільськогосподарського підприємства: Навч. посібник / В.І. Дробот, В.П. Мартьянов, М.Ф. Соловйов, А.В. Токар, В.Й. Шиян.-К.: Мета, 2008. – 264с.
11. Волощук В.Р. Прогнозування фінансових результатів від реалізації сільськогосподарської продукції: зб. наук. Праць/ [відп. ред. В.Р.Волощук]. - - Кам'я'янець - Подільський: ДАТА, 2010.- Вип. 10. – с. 15-21.
12. Вітков М.С. Основні фактори інтенсифікації аграрного виробництва //Економіка АПК.-2011.-№2. – С. 15-20
13. Вихор М.В., Колійчук Я.О. Менеджмент якості як фактор підвищення ефективності агропромислового виробництва / М.В. Вихор, Я.О. Колійчук // Науковий вісник НАУ. – № 43.-К., 2011.
14. Вермеля Д. Підвищення ефективності виробництва зерна на основі раціонального використання інвестицій [Текст] / Д. Вермеля // Економіка та управління АПК. – 2014. – №8. – с.66-67.
15. Голубев А. Резерви підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва / А.Голубев // Економіка та управління АПК. – 2012. - № 5. – с. 10
16. Дадашев Б.А. Теоретические и методические основы определения экономической эффективности сельского хозяйства / б.А. Дадашев. –Сумы : ИПП «Мрия – 1» ЛТД: УАБД, 2009. – 31с
17. Економіка підприємств : підручник / Ф.В. Горбонос, Н.В. Павленчик, А.О. Павленчик, Г.В. Черевно. – Київ: Знання. – 463 с.
18. Копитець Н.Г. Передумови формування ринкової системи збуту та реалізації сільськогосподарської продукції [Текст] / Н.Г.Копинець // Економіка та управління АПК. – 2010. - № 6. – с.17-25.
19. Кошкарів В. Удосконалювати структуру виробництва зерна [Текст] / В. Кошкарів // Економіка та управління АПК. – 2013. - № 7. – с.24.
20. Літунів І., Бритвина Т. Формування державного резерву зерна [Текст] / І.Літутін, Т.Бритвина // Економіка та управління АПК. – 2012. – № 9. – с.33

21. Мацибора В.І., Станкевич О.Б. Ефективність інтенсифікації сільськогосподарського виробництва [Текст] /В. І., О.Б. Станкевич // Науковий вісник НАУ.- 2011. – № 34. – с.6-12
22. Мацибора В.І. Інтенсифікація як основний напрям розвитку сільського господарства / Мацибора В.І., Станкевич О.Б. // Науковий вісник НАУ. - К., 2010. – с.156.
23. Михальов О. Основи продовольчого благополуччя країни (2-а Міжнародна конференція «Зернова індустрія в 21 столітті ») [Текст] / О. Михальов // Економіка та управління АПК. – 2013. - №1. – с.4-6.
24. Москальов М., Солон В. Розвиток конкурентного середовища регіонального ринку зерна і хлібопродуктів [Текст] / В. Солон, М. Москальов // Економіка та управління АПК. – 2012. - №9. – с. 44.
25. Необхідність зміни підходів до оцінки ефективності вирощування сільськогосподарських культур: зб. наук. праць / Уманський ДАУ; [відп. ред. І.А.Бутило]. – Суми: Довкілля, 2012. – Вип. 73. – 188с.
26. Організація і планування сільськогосподарського виробництва : підручник / [М.М. Ільчу, Л.Я.Зрібняк, С.І.Мельник, І.А.Коновал, О.В.Шкільв]. – Вінниця: Нова книга,2009. – 456с.
27. О.В. Ольшанська Регіональна економіка : підручник / О.В.Ольшанська, М.І. Фащевський, І.В. Білоконь. – Київ: КНЕУ, 2009р. – 328с.
- 28.Охріменко І.В. Планування виробничо-збутової діяльності сільськогосподарських підприємств [Текст] / І.В. Охріменко // Економіка та управління АПК. – 2009. - №7. – с.22-26.
29. Рябчик І.В., Галушко В.В. Нові підходи до аналізу ефективності сільськогосподарських підприємств [Текст] / І.В. Рябчик.,В.В. Глушко // Економіка та управління АПК. – 2011. - №3. – с.15.
30. Романенко О. Науково-технічний прогрес у зерновій галузі [Текст] / О. Романенко // Економіка та управління АПК. – 2014. - № 9. – с 50-53

31. Степанова Г. Вплив концентрації на ефективність виробництва зерна [Текст] / Г. Степанова // Економіка та управління АПК. – 2014. - №11. – с. 62-68.
32. Сафну Щ.Т. Эффективная система сбыта зерна и продуктов его переработки [Текст] / Щ.Т. Сафну // Аграрна наука. – 2009. – №10.- с.45.
33. Савченко О.Ф. Теоретичні аспекти ефективності функціонування підприємств аграрного сектора економіки [Текст] / О.Ф.Савченко// Економіка та управління АПК. – 2012. - №8. – с.9-14.
34. Снитюк О.І. Оптимізація посівних площ і матеріальних витрат на виробництво продукції рослинництва [Текст] / О.І.Снитюк // Економіка та управління АПК. – 2013. - №7. – с.9-12
35. Тарасенко Г.С. Організація сільськогосподарського виробництва: Підручник для студентів економ.спец.вищ.аграрн.закладів освіти 3-4 рівнів акредитації / Тарасенко Г.С., Зрісняк Л.Я., Ільчук М.М. – К.: ФАДА ЛТД, 2012. – с.195.
36. Трігубін А. Резерви збільшення виробництва зерна та підвищення його ефективності [Текст] / А.Трігубін // Економіка та управління АПК. – 2012. - №2. – с.13.
37. Урядовий портал [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/>. – Назва з екрану.

Додатки

Додаток А

Об'єм та структура товарної продукції господарства

Таблиця 2.1

Назва видів продукції	2012 р.		2013 р.		2014 р.		В середньому за 2012-2014 роки	
	Виручка, тис.грн.	Питома вага, %	Виручка, тис.грн.	Питома вага, %	Виручка, тис.грн.	Питома вага, %	Виручка, тис.грн.	Питома вага, %
Зернові і зернобобові, всього	1914,4	87,7	2264,6	86,4	2813,6	87,3	2330,8	87,1
з них:								
Пшениця озима	580,9	26,6	734,9	28,0	920,4	28,6	745,4	27,8
Жито	721,2	33,0	672,9	25,7	482,6	15,0	625,6	23,4
Гречка	-	-	-	-	66,9	2,1	22,3	0,8
Овес	230,5	10,6	459,4	17,5	800,6	24,8	496,8	18,6
Інші зернові та зернобобові	381,8	17,5	397,4	15,2	543,1	16,8	440,7	16,5
Інша продукція рослинництва	61,7	2,8	45,9	1,7	74,1	2,3	60,6	2,3
Разом по рослинництву	1976,1	90,5	2310,5	88,1	2887,7	89,6	2391,4	89,4
Молоко	-	-	41,9	1,6	75,5	2,3	39,1	1,5
Приріст ВРХ	3,3	0,1	6,2	0,2	25,4	0,8	11,6	0,4
Приріст свиней	107,8	4,9	148,0	5,6	173,1	5,4	143,0	5,4
Інша продукція тваринництва	86,7	4,1	108,1	4,2	57,4	1,8	84,1	3,1
Разом по тваринництву	197,8	9,1	304,2	11,6	331,4	10,3	277,8	10,4
Разом по рослинництву і тваринництву	2173,9	99,6	2614,7	99,7	3219,1	99,9	2669,2	99,8
Промислова продукція та продукція переробних і допоміжних підприємств	8,0	0,4	7,2	0,3	4,3	0,1	6,5	0,2
Всього по господарству	2181,9	100,0	2621,9	100,0	3223,4	100,0	2675,7	100,0